

Ivan Ivančan

NARODNI PLESOVI U GUPČEVU KRAJU

U kraju što ga omeđuju Medvednica te rijeka Krapina, od Pod-suseda do Marije Bistrice, plešu se ovi narodni plesovi:

cvajerica
drmeš
dva koraka sim, tri koraka sim
enzerica
igraj kolo u dvadeset i dva
išla žena na gosti
judin — polka
krajc — polka
mazurka
metlika
milica
oberštajer
polka
repa
staro sito
žena muža po strnišću pasla

O plesovima toga kraja nismo uspjeli pronaći nikakvih vijesti, ni u literaturi, niti u arhivskim podacima. Oslonili smo se stoga na rezultate vlastitih terenskih ispitivanja vršenih u više navrata 1970. i 1971. godine, koja obuhvaćaju lokalitete: Bistransko Oborovo, Donja Bistra, Igrišće, Jakovlje, Kraljev Vrh, Laz, Marija Bistrica, Orehova Gorica, Oroslavlje, Selenice, Selnica, Stubičke Toplice i Sv. Matej.

Na tom području susretali smo se s nizom kazivača koje smo snimali fotografski i magnetofonski, bilježeći njihova kazivanja, sviranje, pjevanje i plesanje. Evo najvažnijih: Stjepan Belinić, rođ. 1912, Jakovlje; Franjo Klančir, rođ. 1935, Selnice; Gabro Klančir, rođ. 1899, Selenice; Marko Klančir, rođ. 1907, Selenice; Miško Krulec, rođ. 1898, Kraljev Vrh; Pavlina Magdica, rođ. Bobanko, 1890, Oroslavlje; Janko Milošić, rođ. 1921, Marija Bistrica; Stjepan Novosel Nevestica, rođ. 1919, Bistransko

Oborovo; Stjepan Novosel Biljak, rođ. 1898, Orehova Gorica; Stjepan Novosel Brusek, rođ. 1911, Orehova Gorica; Vilma Požnjak, rođ. Janton, 1934, Kraljev Vrh; Mirko Požnjak, rođ. 1931, Kraljev Vrh; Jaga Pucko, rođ. Bartolović, 1902, Laz; Iva Pugar, rođ. 1931, Kraljev Vrh; Jaga Pucko, rođ. Cavor, 1927, Selnica; Mato Smetko, rođ. 1895, Sv. Matej; Milka Smetko, rođ. Juras, 1899, Sv. Matej; Valent Starešina, rođ. 1912, Igrišće; Alojz Šimunić, rođ. 1895, Oroslavije; Milka Šimunić, rođ. Kraševac, 1902, Stubičke Toplice; Dragutin Špoljar, rođ. 1922, Donja Bistra; Mirko Vajdić, rođ. 1920, Selnica; Stjepan Vajdić, rođ. 1909, Selnica; Tomo Vajdić, rođ. 1924, Selnica; Videk Vajdić, rođ. 1883, Selnica.

Pri odabiranju lokaliteta i kazivača rukovodili smo se različitim ciljevima. U prvom redu nastojali smo mrežom naselja ravnomjerno ispuniti čitav teritorij. Posebnu smo pažnju posvetili onim područjima gdje su ples i plesne zabave bili razvijeniji. Anketirali smo stanovnike manjih zaselaka, većih sela, pa i gradića. Razgovarali smo s ljudima razne dobi i spola, s pasioniranim plesačima, kao i onima koji do plesa ne drže ništa. Podatke su nam davali i kolovođe i obični sudionici u plesu, vođe sviračkih kapela i obični svirači, majstori koji izrađuju narodne instrumente i drugi.

O nazivima plesova, njihovu geografskom razmještanju i eventualno o podrijetlu možemo iznijeti slijedeće podatke: *Drmeš* je najtipičniji predstavnik plesanja u panonskoj plesnoj zoni¹ kada se radi o kolu, ali i

Sl. 1. Selnica, Panorama.
Snimio I. Ivančan, 1970. Fototeka INU, br. 4886.

¹ Ivan Ivančan, *Folklor i scena*, Izdanje Prosvjetnog sabora Hrvatske, Zagreb 1971, str. 34.

u alpskoj ako se radi o parovima ili četvorkama koje se brzo vrte.² Jasno je da naziv dolazi od drmanja koje je glavna stilska karakteristika ovoga plesa. Do sada su objavljeni drmeši iz Bilo-gore³, Podravine⁴, Istre⁵, Like⁶, kao figure slavonskog kola⁷ ili zasebno kolo, u Pokuplju⁸, a poznato je da se izvode i u Prigorju, Kalniku, Moslavini, Samoborskoj i Jaskanskom prigorju, Baniji, Kordunu i Posavini. Na predratnim i poratnim smotrama folkloru izvodile su ga mnoge grupe, o čemu možemo naći podataka u Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena⁹, te u časopisu »Narodna umjetnost«¹⁰. Drmeši su na repertoaru mnogih amaterskih i profesionalnih skupina što se bave scenskom primjenom folkloru.¹¹ Po nazivu sličan ples izvodi se i u Prekomurju. Zove se *drmač*.¹²

Dva koraka sim ili tri koraka sim varijanta je plesa što se u našim krajevima češće izvodi pod nazivima *sirota*, *siročje*, *sirotica* ili po prvom stihu *Ja sam sirota*. Glazbeni zapis tog plesa iz Bačke bilježi J. Andrić.¹³ Ovaj ples, inače strani import, raširio se na velikim prostranstvima Hrvatske, naročito pred drugi svjetski rat. Bilježimo ga, među ostalim, u Slavoniji, Međimurju, Bilo-gori, Baniji i na dalmatinskim otocima. Pod nazivom *sirotica* bilježe ga i sestre Janković u Banatu.¹³ Taj ples poznaju i Gradišćanski Hrvati (Stinjaki). M. Ramovš ga nalazi u Beloj Krajini¹⁴.

O podrijetlu i nazivu plesova *enzerica*, *cvajerica* i *judin-polka* nemoguće je reći više no da su ih u Mariji Bistrici svirali Cigani iz okoliće Varaždina, a domaći svirači i plesači prenijeli u svoja sela.

² Ibid., str. 29. i 71.

³ Ivan Ivančan i Zvonimir Lovrenčević, *Narodni plesovi Hrvatske*, 3, Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1969, str. 155—161.

⁴ Ivan Ivančan, *Narodni plesovi Hrvatske*, 2, Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb 1963, str. 89—94.

⁵ Ivan Ivančan, *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1963, str. 209—210.

⁶ Ivan Ivančan, *Lički narodni plesovi*, Narodna umjetnost, knj. 8, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1971, str. 112—115.

⁷ Ivan Ivančan, *Narodni plesovi Hrvatske* 1, Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb 1956, str. 37—38.

⁸ Ivančan, o. c. 1, str. 70.

⁹ Božidar Širola, *Smotre hrvatske seljačke kulture s osobitim obzirom na njihovo značenje za napredak hrvatske muzikologije*, »Zbornik za narodni život i običaje«, knjiga XXXII, svezak 1 JAZU, Zagreb 1940, str. 3—14.

¹⁰ Mirjana Jakelić — Ivan Ivančan, *Smotra folkloru* (Zagreb 1966, 1967, 1968. i 1969), »Narodna umjetnost«, knj. 7, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1969—1970, str. 273—287.

¹¹ Mirjana Jakelić, *Međunarodna smotra folkloru* (Zagreb, 19—26. srpnja 1970), »Narodna umjetnost«, knj. 8, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1971, str. 363—366.

¹² Marija Suštar, *Slovenski ljudski plesi Prekmurja*, Glasbeno narodopisni institut, Ljubljana 1968, str. 51.

¹³ Josip Andrić, *Pjesme bačkih Sokaca i Bunjevaca*, Zbirka Instituta za narodnu umjetnost — Zagreb, br. 202, svezak I, pjesma br. 197.

¹⁴ Ljubica S. Janković i Danica S. Janković, *Narodne igre*, V knjiga, Prosveta Beograd 1949, str. 198—200.

¹⁵ Mirko Ramovš, *Slovenski narodni plesovi* (Skripta za folklorni seminar), Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1971, str. 104—105.

Kolo *igraj kolo u dvadest i dva* rašireno je u mnogim našim krajevima. Ovo kolo opisao sam u knjizi o plesovima Podravine¹⁵, a spominjem ga u knjigama o Slavoniji¹⁶, Bilo-gori¹⁷, Istri¹⁸, te radnji o Lici kao jednu od varijanata plesa *paun*. Sestre Janković opisuju to kolo kao crnogorsko iz Crmnice¹⁹, a Fr. Kuhač daje četiri zapisa melodije, i to iz Petrovaradina, Slavonije²⁰, te Hrvatske i Slavonije²¹. U svojoj trećoj knjizi daje osim opisa i ovakav komentar tom kolu, ubrajajući ga u »Sigre odrasle mladeži«, a pod nazivom vanjkušac (jastučak): »Ova je sigra poznata po Slavoniji, Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosnoj, Srbiji, Bačkoj i Banatu, te po Slovačkoj, a mora da je prastara, jer se sličan običaj nalazi i u Indiji. Luka Ilić navada u svom djelu »Slavonski običaji« (str. 211) iz *Jahrbücher der Literatur* ovo: »Der Vater der Braut, um den Bräutigam in aller Würde zu empfangen, bringt ihm einem Polster aus 20 Bläutigam von Kussagras geflochten, mit dem dreimaligen Ausrufe: »der Polster!« Der Bräutigam antwortet: »ich nehme den polster an«, legt denselben unter seine Füße, und spricht das Gebet« itd. Po tom bi naš vanjkuš-baša nekako predstavio otca nevjeste, a dvadeset i dva sigrača, dvadeset listova trave kuse«, nadovezuje Kuhač²². Kuhač spominje gotovo sve krajeve gdje se nekada izvodilo ovo starinsko kolo izuzev Bele Krajine. No i tamo je taj ples poznat. Interesantno je da su ga preuzeli i Mađari iz podravskog sela Ždala i uveli u svoj svatovski običaj.

Išla žena na gosti tipičan je primjer *Siebenschritta*. Opisan je u knjizi o podravskim plesovima²³, te o plesanju istarskih Hrvata pod nazivom *sedam paši*²⁴. Više o ovom po podrijetlu magijskom plesu pišem u knjizi *Istarski narodni plesovi*²⁵. *Ples išla žena na gosti* poznaju i Međimurci, a nije nepoznat ni u Sloveniji. U svojoj knjizi o slovenskim narodnim plesovima M. Ramovš pod nazivom *zibnšrit* daje opis tog plesa iz Gorenjske²⁶ uz neke uvodne napomene. Dalmatinci i Primorci taj ples zovu *kvatropas* ili *četiri pasa*.

Krajc-polka je poput *Siebenschritta* nanos iz alpske plesne sfere, a Hrvatsko zagorje predstavlja njenu periferiju. Više se podataka o tom plesu može naći u knjizi o istarskim plesovima²⁷, a pogotovo u

¹⁵ Ivančan, o. c. 4, str. 66—69.

¹⁶ Ivančan, o. c. 7, str. 99.

¹⁷ Ivančan, o. c. 3, str. 64. i 67.

¹⁸ Ivančan, o. c. 5, str. 211.

¹⁹ Ljubica S. Janković i Danica S. Janković, *Narodne igre*, I knjiga, Beograd 1934, str. 71.

²⁰ Franjo Š. Kuhač, *Južno-slovenske narodne popijevke*, V knjiga, Zagreb 1941, str. 193. i 194.

²¹ Franjo Š. Kuhač, *Južno-slovenske narodne popijevke*, III knjiga, Zagreb 1880, str. 195. i 196.

²² Ibid., str. 197.

²³ Ivančan, o. c. 4, str. 105—108.

²⁴ Ivančan, o. c. 5, str. 258—266.

²⁵ Ibid., str. 51. i dalje.

²⁶ Ramovš, o. c. 14, str. 57.

²⁷ Ivančan, o. c. 5, str. 214—218.

Sl. 2. Kazivači Stjepan Novosel »Biljak« i Stjepan Novosel »Brusek«, Orehova Gorica.
Snimao I. Ivančan, 1970. Fototeka INU, br. 4877.

austrijskoj literaturi²⁸. Pleše se i u susjednoj Sloveniji, a doprla je sve do Posavine.

Mazurka je podrijetlom poljski ples, koji je u XIX stoljeću stekao veliku popularnost u dobrom dijelu Evrope. Od naših krajeva naročito je zahvatio obalni pojas i jadranske otoke od Istre do Crne Gore. Opisan je u knjizi o istarskim plesovima²⁹. Slovenija je puna varijanti mazurke, o čemu govori M. Ramovš u uvodu knjige o slovenskim narodnim plesovima³⁰. Pod nazivom *mrzulin* on i opisuje jednu mazurku iz Gorenjske³¹, a M. Šuštar varijantu iz Primorske pod nazivom *podegajga*³².

Metlika je ples čije ime potiče od metle, jer se pomoću nje i izvodi. Poznat je i u ostalim krajevima alpske plesne sfere, pa i u nas. Veoma je raširen u Sloveniji. M. Ramovš ga opisuje u knjizi o slovenskim narodnim plesovima, iznoseći primjer iz Gorenjske³³. Stanovnici

²⁸ Npr. Richard Wolfram, *Die Volkstänze in Österreich und verwandte Tänze in Europa*, Otto Müller Verlag-Salzburg, str. 153, 190.

²⁹ Ivančan, o. c. 5, str. 226—227.

³⁰ Ramovš, o. c. 14, str. 6.

³¹ *Ibid.*, str. 65, 66. i 67.

³² Marija Šuštar, *Slovenski ljudski plesi Primorske*, »Slovenski ljudski plesi« 1, Glasbeno narodopisni institut, Ljubljana 1958, str. 19—24.

³³ Ramovš, o. c. 14, str. 33.

podravskog sela Ždala izvode ga pod nazivom *söprütánc*³⁴. Inače taj se ples spominje i u radovima o plesnim tradicijama istarskih Hrvata i Talijana te južne Dalmacije³⁶.

Milica je kolo o kojem se govori više pri opisu ličkih plesova³⁷, te se među ostalim spominju i neki drugi lokaliteti u Slavoniji, Baniji, Bilo-gori i Vojvodini. Osim toga, naknadno je ustanovljeno da se takav ples izvodi na Kordunu i Kalniku, jer su ga izvele folklorne grupe iz Veljuna i Lupoglava na poslijeratnim smotrama folkloru u Zagrebu³⁸. Kolo *milica* poznato je i Konavljanima, te ga opisujem u radnji o konavoskim narodnim plesovima³⁹.

Oberštajer je naziv plesa koji se u drugim krajevima alpske zone zove *štajeriš*. Taj ples je opisan u knjizi o istarskim plesovima⁴⁰, a među Slovencima je također veoma rasprostranjen. M. Ramovš u knjizi o slovenskim plesovima donosi osam *štajeriša*, i to četiri iz Gorenjske dva iz Koruške i dva iz Štajerske⁴¹. U uvodnom dijelu spomenute radnje da-

Sl. 3. Ples »Enzerica«, Selnica.

Snimio I. Ivančan, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 5128.

³⁴ Ivančan, o. c. 4, str. 124.

³⁵ Ivančan, o. c. 5, str. 77. i 93.

³⁶ Ples je zapisan u selu Račišće na Korčuli i bit će objavljen u knjizi *Narodni plesovi Dalmacije*, prvi dio (u tisku).

³⁷ Ivančan, o. c. 6, str. 57.

³⁸ Jakelić-Ivančan, o. c. 10, str. 275. i 277.

³⁹ Ivan Ivančan, *Konavoski narodni plesovi*, »Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku«, god. X—XI, Dubrovnik 1966, str. 381. 391. 392.

⁴⁰ Ivančan, o. c. 5, str. 272—275.

⁴¹ Ramovš, o. c. 14, str. 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53.

je i nešto vrijednih napomena o tom plesu. Očito je da se nazivi *oberštajer* i *štajeriš* izvode iz Imena pokrajine Štajerske.

Polka je ples koji se na prijelazu dvaju stoljeća raširio po velikom dijelu Evrope. A. Waldau⁴² tvrdi da je polku izmislila Čehinja Ana Slezak oko 1830, a 1835. taj je ples dobio ime prema *pulka* što znači polovica, polukorak. Naročito je raširena u Sloveniji, u velikom broju varijanata, koje među ostalim opisuju M. Ramovš⁴³ i M. Šuštar⁴⁴. U hrvatskim krajevima, a pod utjecajem regionalnog stila i glazbene pratnje, može se naći niz različitih varijanata. Ličani ne kažu »plesati polku« ved »polkati«. Osim u Lici⁴⁵ polka se spominje ili opisuje i u radovima o istarskim plesovima⁴⁶ i Bilo-gori⁴⁷. Polku objašnjavamo i u radu o kornavoskim plesovima⁴⁸. Inače, prema još sasvim ne završenim terenskim ispitivanjima, taj ples poznaje gotovo čitava Dalmacija, Hrvatsko primorje s otocima, Prigorje, Banija, Posavina, Slavonija, Baranja, Podravina i Međimurje.

Repa ili *ja posio repu* spominjem u knjizi o slavonskim plesovima⁴⁹, a poznajem taj ples i iz Moslavine, Turopolja i Posavine.

O plesu *staro sito* govori već i Fr. Kuhač⁵⁰, dajući zapis glazbene pratnje ovoga plesa iz Turopolja: »Ovaj se tanac u dvoje tanca, i to muško s muškim a žensko ženskim. Svaki tancar ili tancarica meće desnu svoju ruku na desno rame svoga sutancara, te pravi na svaku osminu melodije jedan korak, kao da bi trkao, ali s mjesta ne sađe. Kad to čovjek gleda, mora priznati, da ime ovoga tanca posve odgovara načinu tancanja, jer se tancaši zbilja tako pokazuju, kao da bi ih tko u velikom situ rešetao. Kod treće osmine trećega takta, pruži svaki tancar nogu toli naprijed, kao da bi se htjeli tancari mjesto rukami, nogami rukovati (tj. nogovati), te se nožnimi prsti sa strane dodirnu, i to desnom nogom lievu nogu sutancara. Da to točno bude, mora prvi tancar prvu osminu prvoga takta desnom, a drugi lievom nogom započeti. Četvrti se takt isto tako izvada kao treći, samo tom razlikom, da onaj koji je na treći takt pružio nogu, na četvrti ima pružiti lievu. Čim su tancari vještiji i okretniji, tim brže gude guslari. Ženske ne pružaju nogu naprijed, i to ne zato, kao da se ne bi htjele pozdraviti, već što bi time morale — ma samo i nješto — suknu podići; dakle mjesto, da bi ženske kod trećega i četvrtoga takta nogu napred pružale, povuku je ispod suknuje nazad, te dotaknu se glavu s glavom, nu ne tako naglo i ne tako blizo, da lupe čelom u čelo. Ovaj se tanac osobito pleše po zimi, kada hrvatski seljaci nose uzke hlače, u kojih se rečeno nogovanje mnogo

⁴² A. Waldau, *Dörmische Nationaltänze*, 1859, prema R. Wolframu, o. c. 28, str. 150.

⁴³ Ramovš, o. c. 14, str. 7.

⁴⁴ Šuštar, o. c. 32, str. 9.

France Marolt i Marija Šuštar, *Slovenski ljudski plesi Koroške*, Glasbeno narodopisni institut, Ljubljana 1958, str. 43.

⁴⁵ Ivančan, o. c. 6, str. 52, 57.

⁴⁶ Ivančan, o. c. 5, str. 229—247.

⁴⁷ Ivančan, o. c. 3, str. 66. i 68.

⁴⁸ Ivančan, o. c. 39, str. 392.

⁴⁹ Ivančan, o. c. 7, str. 100.

⁵⁰ Kuhač, o. c. 21, str. 344—345.

finije i glade izvesti može, no u gaćah. Prietnjom: »tancat ćeš na skoro staro sito«, hoće ljudi momku reći, da će uzke hlače nositi, tj. na skoro u vojsku kao pješak služiti. Hrvatski vojnici i zbilja tancaju osobito rado »staro sito«.

Staro sito nije bilo raspostranjeno samo u sjeverozapadnim krajevima Hrvatske, veće sve do Vojvodine i Srbije. U tim istočnim krajevima plesalo se pod nazivom *sakajdo*. Naziv očito dolazi do pogrešnog shvaćanja kajkavskog završetka pjesme uz taj ples koji gotovo uvijek glasi *za kaj to*. Pod nazivom *sakajdo* opisuju ga na dva mjesta sestre Janković u svojoj VIII knjizi⁵¹, a J. Dopuđa zapisuje taj ples i u Bosni⁵² pod istim imenom. Staro sito poznaju i Podravci⁵³, zatim Slavonci⁵⁴, njega opisuju u knjizi o bilogorskim plesovima⁵⁵, a vidjeli smo ga u izvođenju seoskih grupa iz Moslavine, Baranje, Turopolja i Prigorja.

Žena muža po strnišću pase je ples koji je poznat samo u Hrvatskom zagorju. 1939. godine izveo ga je na Smotri Seljačke sloge, ogranak iz Žarovnice kraj Ivanca⁵⁶.

Kada se pleše?

Crkvena proštenja bila su jedna od važnijih prilika za ples. Najvažnije proštenje bilo je, svakako, u Mariji Bistrici, u kojoj su seljaci odlazili u više prigoda. Poslije Marije Bistrice dolazi po značenju krapinski Trški Vrh ili kako se još kaže Majka Božja Jeruzalemska, gdje se hodočastilo 13. srpnja »na Margijetu«, zatim sveti Jakop iznad Medvedgrada i Kraljica Hrvata na Sljemeni. Tamo se ide na tzv. Jakoparsku nedjelju, tj. prvu nedjelju po Jakopovu. Inače, Zagorci su još hodočastili k Svetom Vidu u Brdovec, na Tri kralja u Kraljev Vrh, na Majku Božju žalosnu u Stenjevec, te u Čučerje i Moravče. Pojedina mjesta imala su crkvene godove na koje se priređivao ples, ali samo za mještane tog mjesta ili bližu okolicu. Takav je bio npr. Sveti Juraj u Gornjoj Stubici, zatim Sviječnica, uskrсни ponedjeljak i Martinje u Mariji Bistrici, Sveti Nikola u Donjoj Bistri.

U većini sela glavna plesačka sezona bila je od konca studenog do kraja veljače. »Kad je leto ni cajta.« Tada se plesalo svake nedjelje, a u nekim selima i subotom. Blagdani na koje se gotovo u svakom selu priređivao ples bili su: Badnjak, Božić, Štefanje, Staro leto, Tri kralja, Svečnica, Vuzem, Vuzneni ponedlek, Trojaki (Duhovi), Bela nedelja, Telovo, Boželice (Bože lice — Preobraženje), Velika i Mala meša (Gospa), Sesvete.

⁵¹ Ljubica S. Janković i Danica S. Janković, *Narodne igre*, VIII knjiga, Prosveta, Beograd 1964, str. 213. i 293.

⁵² Vidi arhiv plesova u sarajevskom Zemaljskom muzeju.

⁵³ Ivančan, o. c. 4, str. 20.

⁵⁴ Ivančan, o. c. 7, str. 99.

⁵⁵ Ivančan-Lovrenčević, o. c. 3, str. 136—139.

⁵⁶ Širola, o. c. 9, str. 12.

Posebno je živo plesanje bilo u pokladno doba (Fašnik) i na svadbama, na kojima postoje i posebne ceremonije, o čemu će kasnije biti više riječi.

Oko jurjevskog, ivanjskog i uskrsnog krijesa znalo se u ranija vremena također zaplesati, a ne samo skakati kao danas, pogotovo oko jurjevskog, koji je uvijek bio življi od ostalih.

Radnim danom, bolje reći uvečer, zaplesalo bi se pri čehanju perja ili kad se »lupi kuruz«. Nekada su bile poznate i kolinske zabave, tj. pri klanju svinja, a pogotovo pri berbi grožđa.

Pred drugi svjetski rat posebna se pažnja posvećivala imendanima i čestitanju. Tako se znalo zaplesati na Tomaševo, na Katarinje, na Barbaru, na Blaževo, na Radošovo. Posebno su veseli bili Januši. Na te imendane, a također i na fašnik, ples bi trajao i do zore. Inače, najčešće se plesalo poslije podne do večere i poslije večere najkasnije do ponoći.

Gdje se pleše?

Zagorci daju prednost plesanju u zatvorenom prostoru, no ponekad znaju zaplesati i vani. Za ovaj kraj prava je rijetkost ples pred crkvom. Izuzetak čini Donja Bistra, gdje se takav ples mogao vidjeti za vrijeme proštenja. Plesanje u gostionicama bilo je veoma omiljelo. U stubičkom kraju su npr., gostioničari Valterzdorfer (Oroslavlje), Majdić (Stubičke Toplice) i Šenvaja (Stubica) iznajmljivali svirače i priređivali javne plesove. Slično je bilo i u drugim gostionama ili kod onih ljudi koji su imali dosta vina, »pak su ljude sezvali da im bolje ide kšeft«. Takve su se zabave znale priređivati naročito nedjeljama. U ljetno vrijeme iskorištavali su gostioničari svoje bašče, gdje bi pod kakvim drvom u hladu ili ispod umjetno napravljenih »senca« — tj. od granja načinjenih nadstrešnica — uredili plesni prostor i svirkom vabili plesače. »Tu se tak fest tancalo da se digala prašina babam pod kikle. Na dvorišće si deneju mužikaši van stol i stolce de sediju, a ki plešeju oni stojiju na poplatam.« Neke bašče ili dvorišta bile su posebno lijepo uređene. U Mariji Bistrici, npr., bilo je osam takvih velikih prostora predviđenih za zabavu i ples. Plesalo se kod Runića, Žagara, Pikolje, Vratarića, Beljaka, Hudeka, Janka i Kolnika.

Od zatvorenih prostorija valja spomenuti vatrogasne domove, pa i poznati Gupčev dom. Za lijepa vremena i dvorišta vatrogasnih domova znala su biti poprišta bučnih zabava. Poznate su takve priredbe bile, npr., u Gornjoj Stubici. U Bistri su »tancali vane pod bukvu kad su išli doma s prošćenja pri Svetom Jakopu«. Pri Svetom Jakopu također se znalo zaplesati, ali i pred zadružnim domovima, odnosno u njima. Od plesanja na otvorenom prostoru treba spomenuti ples oko krijesa na jednom od vrhova Sljemena, tzv. Pizdinu čelu, a zatim i oko prigodnih svatovskih krijesova, sačinjenih od slame i kukuruzovine u dvorištu kuće, prilikom običaja zvanog »zorja«, o kojem će kasnije biti više govora. Svatovski običaj predvidio je još jedan ples na otvorenom, i to na križanju putova između dvaju sela ukoliko su mladenci iz razli-

čitih mjesta. Najprije žene maknu kamenje s ceste, a zatim taj dio ceste pometu metlama. Dosta su rijetki bili plesovi kod klijeti, a nešto češći na proštenjima pod licitarskim šatorima. Već smo ranije kazali da su uobičajenije zabave bile u zatvorenim prostorijama, možda i stoga što je glavna plesna sezona bila zimi. Osim vatrogasnih, zadružnih, a ponegdje i školskih dvorana i gostiona, i privatne kuće bile su sastajališta mladeži i svih onih koji su željeli plesati. Pri svatovskom veselju bio je sam po sebi razumljiv ples u domu mladenke i mladoženje, a »na Novo leto u sakoju hiži se mladež znala skupiti, pa sa muži-kašina iti ko u čopore od hiže do hiže«. Neke kuće imale su i svojih prednosti pred drugima. To su bile one u kojima je bilo više djevojaka, zatim one na zgodnom mjestu, npr. u središtu sela, kuće koje su imale neku veću prostoriju, iz kojih su bili svirači i one koje su imale veće dvorište. Ovaj posljednji uvjet bio je bitan u ljetnoj sezoni.

Učenje plesa

Ni u manjim gradićima, kao što je npr. Stubica, nisu postojale plesne škole. Kako su ipak plesači uspjeli naučiti relativno teške plesove, neka govore sami kazivači.

»Ja dok sam još dete bila, sam skup tancala na paše. I onda doma, smo deca išli glet, ne, kad je bila nekakva zabava. Smo vid'li kak tancaju oni veliki v gostione i tak smo mi na paše tancale male. Ja sam tancala prvorazredno i brat nam Joža. Nam nije bile para zaplesat.«

»Ja sam se nafčila po selu kaj sam sa njimi hodila. Kak se ono kaže, kak i telec za sulji (soli, o. I. I.). Onda de ih ne vidi tata ili mama, zajdeju v kut, onda učiju. Veški menšega. Ali su znali i ovak starci, ili kak je na primer vujec sad taj moj, su znali zeti ovak maloga, pa za volju, da mu pokaže da voli dete, skup tancati.«

»Dojdeme tak skupa deca, jeno pet, pak hajdeme, bumo tancali. Nismo ni znali, a haj tancali smo.«

»Ljudi su se nafčili tancat kraj mužike, a denes se vučiju kraj radijona.«

U nekim su selima tvrdili da je nemoguće bilo učiti na paši. »Pa nema sviračev na paši. Bile smo dve ili tri i mi sme kravu na štriku pasle.«

Smetnje i zabrane

Samo vjerski osjećaj brano je plesanje u korizmi, a dobrim dijelom i u adventu. U adventu su se ipak izuzetno znale priređivati kućne zabave s plesom. Na takve se priredbe, općenito uzevši, gledalo popri- jeko. Inače, svećenici se nisu upletati u zabavni život seljaka. Ponekad bi i sami dolazili na svadbe.

Žaljenje za bližim pokojnikom trajalo je u nekim slučajevima i do dvije godine, no u prosjeku jednu. Oplakujući daljeg rođaka, nije se plesalo od mjesec dana pa do pola godine.

Policijske zabrane odnosile su se prvenstveno na zabave koje bi priređivale političke stranke, posebice HSS. Njima su branili i druge skupove, čak i zadušnice. Ponegdje bi žandari sprečavali tučnjave svatovskih »mačkara«, a ponekad se nisu usuđivali pojavljivati blizu takvih mjesta jer nisu bili uvjereni u svoju osobnu sigurnost. Katkada su se ujedinjavali u tzv. zaštitne patrole, koje bi zajednički obilazile sela i znale učiniti prepade na zabave i skupove, bijuci i kažnjavajući mladiće. Naročito je to bilo uobičajeno pred posljednji rat. Hapsili su čak i na proštenjima, tako npr. na Sljemenu kod kapelice Kraljica Hrvata. »Onda je Vinko Živjakov odležal 21 dan. Žandari su njih tukli, a oni žandare — mužikaši.« Za veće zabave valjalo je u kotaru tražiti dozvolu.

Muževi nisu bili uvijek tolerantni prema ženama, što se može vidjeti iz slijedećih kazivanja: »O, mene moj nije pustil. Nejdeš ti, nejdeš. Ali on je bogme prešiel, a ja sam ostala polek doma...« »Većinom su Zagorci tak, je nisu kak Slavonci pak Podravci. Zagorci su sretni samo da nemaju, kak oni kažeju, kofere sa sobom. Je znate kak se peva:

— Išla baba na gosti, sobom muža ne pusti.

Oni su to sad okrenuli:

— Išel mužek na gosti, ženu sobom ne pusti.«

Muž tanca kak hoće. Ako ženske ne pušča, onda ona ne sme tancati. Mora tam v kotu sedeti.«

Ipak, bilo je i drugih slučajeva. Npr. »Sem štela iti. Ja sam bila još mlada. Sem decu dela spat, sam se oprala i ajt ti ja na zabavu. Sam došla ja nutra. Su me man zgrabili. Jura je znal, pokojni Strašek, da ja znam tancati mazurku. Onda smo mi tancali, a si su nam pleskali. A muž išel gledat komu vragu pleščeju. A kad sam ja stancala, onda je došel k stolu:

— Kak si mogla dojt?

— Po nogah!

— A kak si mogla decu stati?

— Deca spiju. Nem ih nesla sobom.

Pa sigurnno. »Koji bi vrag slušal muža navek.« Dešavalo se, doduše veoma rijetko, da ni žene nisu puštale muževe na ples.

Roditelji su ponekad bili veoma strogi prema djeci, naročito prema kćerima. Bojali su se da se ne pokvare. »Ak čer ni bila ispravna, nisu je pustili. A od čega su fačuki tuliki bili. Ak, ne sluša — dobi vetra.« »Mene moji nisu pustili niti goste (svatove, o. I. Ivančan) glet, a došla sam takvom mužu ki me iste pak nigdar ni nikam pustil.« »Navek im i denes natičem — zašto mi niste dali tancati. Niste mi ni mužikaše dali kad sam se ženila.«

Ljubav prema plesu rušila bi ponekad sve prepreke. »Ja sam znala it, ali sam znala cipele si čez oblok za drva skrit. Onda sam se kroz prozor provlekla i pobegla na ples. A drugi dan kad su znali otac i mati, unda bi dobila batina. Ali nisam žalila batine, kad sam si udovoljila na tancanju kad sam si štela.«

Tko pleše?

Prema kazivanjima mnogih staraca prije šezdesetak godina veoma su rijetko plesale djevojke, već samo udate žene. Kasnije su ipak djevojke i momci bili glavni plesači, dok su oženjeni ljudi sudjelovali na plesnim zabavama tek prvih godina braka.

Djevojke bi počele posjećivati plesove s 15—16 godina, a momci kad su navršili 19—20, neposredno prije no što su odlazili na odsluženje vojnog roka. Djevojke su se pribojavale oženjenih, a naročito starijih plesača. »Same cure mlade su se nekak bojale starcov, pa niesu tak, htjele ni iti. Žene su išle zato, i to kad je muž dopustil« — rekla je jedna kazivačica.

Ponekad bi plesali i starci, pogotovo kad je bila svadba. Došli bi i kao »mačkare«. »E, tak su bili veseljaki. Kad su malo popili, onda su tančali i brkači koji su bili. Kak su oni znali zatancat. Štarec Franček veli:

— Ak' imaš, imaš,
ak' nemaš, dimaš.

Ak' imaš žensku, znate. Mladem ni bilo niš otvoreno, starcem je bilo se v rukama. On ne pita ke mu budu sini rekli ili snaha ili kaj ga budu drugi dan špotali.« No i babe bi plesale kad bi im se unuke udavale. Bilo je i takvih koje su to jedva dočekale.

U svakom selu bio je i poneki istaknuti plesač. Neki su bili poznati nadaleko kao veseljaci i »tančaši«. Ponegdje su čitavi zaseoci bili na glasu. U okolici Stubice sva sela znaju da su »Fcrenčaki najbolje tančali«. U Orehovoj Gorici svi ističu da su najbolji plesači bili Ivan Novosel i Petar Darapi.

Ovaj posljednji bio je i odličan svirač. I uopće, dosta je čest bio slučaj da su upravo svirači bili i najbolji plesači. U Oroslavlju odlični su bili braća Šimunići, Lojz i Joža, pa Andrija Gorupec, a i »Botek Roza, pokojna, ona je krasne tancala«. U Selnici su najbolje plesače i one koji su voljeli mnogo plesati zvali tančaši.

— Idu tančaši — rekli bi.

To su bili Mirke Vajdić, zatim Vid Pugar, a pogotovo Šimek Pugar. U Lazu su bila trojica. »To su bili tri pravi. Uvek su rajžali. Gde su gosti, tu su i oni bili: Francek Mikušev, Jendra Kapetanov i Štefa Oračev. Oni su išli prek tam na Hum i na Bistricu i u Selnicu.«

U Jakovlju su najbolji »tanceri« bili Joža Kovačov, Jure Jakob, i Janko Digić, a Pušekov Jura, »on je bil plesač, to nema kaj«. Za Donju Bistru i Oborovo »najbolji drmešar što ga postoji još danas Petek Jožek, a Peteka Jožeka e ne bi zmazo niko da ga bog bogujemo. Taj je drmeše tancal dok je mogel dihat«. Još je bio dobar Juraj Eršek, tzv. Bačvar. »To je bil plesač drmeša broj jedan«, onda njegov brat Mirko, pa Lešnjak Ivan i Franjo, zatim Nikola Novosel Mican i Petar Grgurić. Pojedina sela bila su na glasu »Gusakovec i Šandrovec oni su bili najbolji tančaši. Oni su bili borci za to, za ples. A najgori su bili Modrovci.

Uvijek su se znali potući i poklati.« Većina spomenutih plesača danas su mrtvi. Oni su bili aktivni otprilike prije pedesetak godina.

Svirači

U ovom dijelu Hrvatskog zagorja bili su poznati mnogi orkestri. Prvotno to su bili gudački sastavi, gdjegdje dopunjeni žveglicom (flautom) ili kakvom tamburom, a kasnije tamburaši. Harmonika je i ovdje bila solo-instrument za pratnju plesa, ali se upotrebljavala i u kombinaciji s tamburašima ili guslačima. Ona je ipak novijeg vremena, a raširila se neposredno pred drugi svjetski rat.

Pored takvih sastava rjeđe bi se javljali sastavi limene glazbe dopunjeni piščarom (klarinetom). Oni su se obično sastojali od šest svirača i tamburaši, dok je guslača bilo tri do pet. Pasionirani plesači nisu birali glazbu, već bi zaplesali drmeš i uz gramofon, te uz imitiranje svirke pjevanjem, trlenkovanjem. Posebno je bizarna glazba pratila ples na čehanju perja. »Dečki su zeli metle i svirali i pevali, a mi smo tancali. Dva ili tri dečka su uzeli metle i po podu s njima strugali i pevali i huškali. A mi smo se prijeli dva i fralalala daralalalala. Kak je bilo, tak smo tanctli. Nije to bila izvedena muzika.«

Stariji glasoviti orkestri gotovo su izumrli, ali neki se još koji put sastaju. Tako npr. Vajdići u Selnici. »Ali kad bi vidli staroga kak je ovu zimu kad se čehalo perje, kak je on sviral, pa mi smo se okolo i

Sl. 4. Orkestar, Selnica.

Snimio I. Ivančan, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 5140.

plakali. A ima 87 let.« Vajdići imaju gudački sastav: primu, prvu violinu, obligat ili drugu (sekundu), žveglicu i bajs. U njihovu kraju je nekada bilo »šest partija goslarov, a tamburaši su došli potli«. Vajdići su si sami pravili i tambure, pa čak i bas. Ranije su basove dobavljali iz Češke.

Klasični tamburaški orkestri sastojali su se od bisernice, kontrašice, brača, dviju bugarija i brda (berde, o. I. I.). U Orehovoj Gorici bili su poznati tamburaši Ciglinečki, a s njima su svirali Stjepan i Andro Novosel.

U Pasanskoj Gorici najbolji svirači su bili Slivari, njih trojica, a svirali su biser, bajsicu i brač.

U Oroslavlju su bila tri Grdička, dva Golupca i jedan Jagičić. »To su bili tamburaši, prvorazredni muzikanti, a zvali su se, Stari Oroslavci'. Si su mrtvi.«

U već spomenutoj gostionici kod Valterdorfa svirali su Hurstovi. Oni su svirali srijemske tambure. Zatim su svirali guslači Bilići i Gorički iz Bedekovčine. Dragec Gorički bio je najpoznatiji svirač svog kraja.

U Mariji Bistrici svirali su i guslači, i tamburaši i limene glazbe. Bilo je mnogo gostionica i u svakoj po jedan orkestar. Sviralo se kod Rumića, Žagara, Pikolje, Vratarića, Beljaka, Hudeka, Kolnika i drugih. Najpoznatije orkestre u Bistrici vodili su Belko Martin, Janko i Antun, pa Mijo Čičmak, Januš i Marko. To su bili guslači.

U Lazu su svirali tamburaši Mikuši. Oni su znali i guslati. Iako nije svirao za ples, valja ovdje spomenuti svirača u dvojke Čuku Lukca, koji je svirkom kratio vrijeme na paši.

U Sv. Mateju svirali su Podvorci, jako dobri Šišaki i Planinci Benčec i Kučke sa sastavom: »bajs, gosli, tambura i žvegla«.

U okolici Jakovlja bilo je i tamburaša i guslača. Bile su dva naročito poznata sastava, i to Klančiri i Kovači. Gaber Klančir bio je poznat sve do Zagreba, gdje je povremeno svirao sa svojim orkestrom. Bilo ih je pet, a bili su »čisti guslari, bez žveglice. To su bile dobre glazbe, bolje neg ove sadašnje. Najljepši kup je od pet svirača, gde su dobri svirači. To je ko šaka, to je ko pet prsti, to je ko jedan. On je samo piknul violinu, već sam bas držal, već sam znal« — kaže jedan od Klančirovih.

U Donjoj Bistri svirali su tambure, i to farkašice. Bila su tri poznata tamburaška orkestra. Jedan sa Špoljarom, Savnikom, Bašićem, Grgacom i Belušićima, drugi s Novoselom, Šrlinom i Šimunićima, a treći sa Šantićem, Rožmanom, Živjakom, Škreblinom i Puckom. Bilo je i guslača, ali manje.

Svatovi su obavezno morali imati glazbu. Ako su neki u tome škrtarili i pirovali bez glazbe, djeca bi im se rugala i svirala za njima udarajući na stare kante, limove, lonce i kamenje.

Svirači iz početka nisu bili profesionalci, već su se oslanjali na darove sudionika na plesu. No to je bilo davno. Već početkom XX stoljeća mladoženje bi se s pojedinim orkestrima pogađali oko cijene za sviranje na svadbi. To se pretvorilo u unosan posao, ako se uzme u

obzir da se za stare Jugoslavije plaćalo 100—200 dinara, a da je nekad znalo biti i po dvadesetak svadbi u pojedinom selu. I tu postoje različite varijante plaćanja. Osim pogođene svote i »tringeita« što ga svirači dobivaju za solo-sviranje ili plesove maškara, oni traže poseban honorar i za prekovremeno sviranje. Za pojedinu notu ili noftu (komad, melodija, o. I. Ivančan) platilo bi im se pet do deset dinara. No bilo je i slučajeva, doduše rijetkih, da je mladoženja platio dva puta po tri stotine dinara — za ples kod mladenke i kod sebe — te nije dopustio solo-ples. Pri solo-plesu dolazilo bi, naime, do svađa, pa i tučnjava. Naročito među pridošlim »mačkarašima«. »A mačkaraš plati komad, pak je mu išel brže pred njega plaćat. Skup su imali volju plesati, nek un svoju pa un svoju. So se znali potouči više pout. Pa je znal reči još:

— Repete!

ili:

— Produlji isti.

Ali bi drugi rekel:

— Stani, ja plaćam više.

A tak je to za mužikaše bile dobre.«

Čak su i žene plaćale ako su došle kao »mačkare«. »Idem ja, i cigareline i nofce v žape, a zvana sam se oblekla kak frajlica, znate, tak su mislili da sem mladi deček. Sem tancala i plaćala sam tam mužikašom i pušila sam. Forint, krunu. Tak se prije davalo. I po pet kruna. Dobili su ovi muzikanti više od mačkarov neg od dečka.«

Solo-ples nije novotarija. On se mogao uplatiti još za Austro-ugarske. Njega bi svirači posebno najavljivali.

— Sad jeden par tanca.

Još je bio jedan način skupljanja novca za svirače, i to za vrijeme plesne igre *igra kolo na dvadeset i dva*. »Onda kolo naokolo, a jedan tanjur mora biti kam se mečeju nofci mužikašom. Saki kušlec se mora platiti. To je za muziku. A onda se to pokrije da se ne vidi, sa salvijetom.«

Kad nije bila svadba, platio je svak koliko je mogao. Netko je dao krunu, netko nekoliko seksera. Nije bilo nikakve pogodbe.

Na kraju valja spomenuti da su i ovamo, doduše rijetko, dolazile i ciganske kapele iz Mađarske. I danas se sjećaju primaša Janka Hundića.

Svirači bi se znali i »osvetiti« i svirati tako dugo i brzo »da bi dečki žmikali košulje«.

Što znači lijepo plesati?

Zagorci razlikuju dobar stil plesanja od lošeg, pogotovo kod drmeša. Isto tako poznaju fineše moslavačkog i prigorskog drmeša. Prigorci se, po njima, intenzivnije okreću, a Zagorci jače drmajuju i udaraju nogama.

»Drmešar se pozna po čvrstini tiela. Ako se njegovo tielo gubi od tiela one trojice, ako je on lagan po tielu, to ne valja. Jer dobri

drmešari, njihovo telo je ukočeno tako kao jedan stup. Ako se nisu noge digle istog vremena, ti je već zakočio sve. I jedna glava je ostala dole, a tri su gore. A kad dojde onaj ratar njihov, onaj dum, i već vidite samo četiri ruke i odgegaju dok ovaj tamo nalazi onaj prelaz na tamburi.«

Evo što još kažu kazivači o dobrom i slabom plesanju:

»Jedan plesač dobar, dojdemo na svadbu, i nek ona slobodno nije plesala, na očima njenim, na telu smo znali da ta mora dobro plesati.«

»Na jednoj nogi moraju biti ši.«

»Koji je pametan, taj pristojno pleše, a koji je budala ovak, taj namače, skače samo ko luđak. Ako ne pleše po taktu muzike, onda ni plesač nije.«

»He, he, pak se vidiiju leve noge i desne, po taktu, po štrumentu. Ak' ne tanca kak ja sviram, kak su muzike, onda dobro ne pleše, ak' ne pleše po ajnzacu muzike. Ak'se drukčije mota i mene smeta pri svira-nju.«

»Morete videti ko ima lepšu formu i tak. Nije liepe ak je noge bacal. Nek pleše da drugoga ne smeta. Ak' se liepo, skladno okreće, onaj lepo pleše, lagan je.«

»Pa vid'la sam kak se okreće, kak noge meče. Koj zna za njega, nisam ni znala da smo skupa, kaj smo išli ko lastavice. Vidiš kak se

Sl. 5. Ples »Suhi most«, Oborovo.

Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, 5990.

kreće, kak se drži, je'l se drži kak drijeve. Če ne gene, ni ne krene. Moraš se gibati na celim tielom. Živ. Kam god muzika, tak i on, te ga mužika uzdiže. Jo, v Toplica' su igrali, ja sam v Oroslavju tancala. Ja sam osamdeset let stara pa kad na televizoru tamburica svira, tu odma cijele tijele nekak ti osjeća to. Onu glazbu i on takt. Velim svojim bebam (djevojčicama o. I. I.):

— Dajte se, bebe, primite pa tancajte. Al' niš ne čujete kak vam lijepe igraju«.

Lijepo i ružno na plesnim zabavama

Na zabavama se poprijeko gledalo na pijanice i svadljivce. Sva-ka bi majka, prije no što bi kći pošla na ples, dala određene upute. Među važnija upozorenja spadali bi savjeti da ne bude prosta, da ne izlazi van iz plesne dvorane jer »more dekla z njim za vuglič prejti«. Pazilo se da ne bi momak »taknuo« djevojku prije braka. Djevojka se nije smjela preslobodno ponašati, recimo pretjerano se smijati. Morala je na vrijeme doći kući i paziti s kim se druži.

— Pazi s kim se družiš i kak ponašaš. Da ne bu kakve sramote Bum čula kaj buš tam dijelala.

U kućnim raspravama braća su često bila na strani sestara, zauzimali se za njih i pratila ih na ples.

— Nikaj ne špotaj kaj ide tancat. Nek ide tancat, same mora biti drugač mirna.

Iako su djevojke pretežno slušale roditelje, bilo je i takvih slučajeva, doduše rijetkih, da su samostalnije djevojke same odlučivale o tome hoće li ili neće ići na ples.

— »Mene su moji pustili. Ja sam ih nije puno pitala. Bila sam vesela, kuražna. Isto sam bila poštena cura. Nije me nišče mogel s prstom pokazati. Kaj to znači kaj ti plešeš? To te ne pokvarilo. Kad je ovaj htel mi kaj namigavati, sam rekla: »Kaj te oči boliju?« Sam pustila bedake: »Buš ti meni migal, vrag te poliži?« Ovaki mi je nalog mati dala: »Daj se poštene ponašaj. Naj sakom dečku zubi pokazati.«

Zagorke su u principu smjele odbiti plesača koji im nije bio po volji. Ipak je ponekad zbog toga znalo doći do tučnjave.

Društvena uloga plesa

Ples u Zagorju nije imao neku znatniju društvenu funkciju. Na plesne zabave dolazili su ljudi pretežno s namjerom da se naplešu i rasonode. Ovdje je bilo mnogo manje komentara o plesu i seoskim prilikama nego u nekim drugim našim krajevima. Sam ples nije imao neko osobito značajno mjesto u životu Zagoraca. Izuzetak donekle čini plesanje na svadbi i o pokladama, o čemu će kasnije biti više riječi.

Proštenja

Proštenja i plesovi na proštenjima bili su važni u životu Zagoraca. Kakvo je raspoloženje bivalo u takvim prilikama, najbolje ćemo saznati iz usta samih kazivača: »Prve smo se puce jeno osam dan dogovorile tale bu išla i dečki tali bumo išli, i onda smo se od jedne vure po pol noći sastali u Oroslavlju tu kod crkve. Onda smo išle pešice kroz celu ovu Slatinu, Bistru, Jakovlje i onda smo gore obrnuli u breg. Smo se šalili putom, vikali jedan drugoga i popjevali koje kakve pjesme, svete. Nismo niš kojekakve bečarske.

— Sveti Jakob pozdravljamo te mi . . .

— Lijepa si, lijepa, djevo Marija . . .

Gore smo došli oko šest, pol sedam. tak. Onda smo se obuli malo si počinuli i išli v crkvu. Po misi smo išli opet k obedu. Donesli smo si gibanice, mesa i kruha, pogačice, tak. Onda smo pili gvirc. Bili su gore licitari i krama i svega je bilo gore. Onda su jedne lete napravili bunu, da je nekakva velika kača došla. Onda su se prehitili, i bežali smo. I gibanice su bežale, košare su se rastepale. Onda smo išli dole. Došli smo v Bistru. Onda su dečki rekli da tu nije za nas biti. Buju nas tukli, buju šteli z našim pucama tancati. Mi im neme dali. Bešme dalje. Pa

Sl. 6. Ples »Suhí most«, Oborovo.

Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 5991.

smo došli v Kraljev Vrh, pod bukvu v gostionu. Jena velika bukva je bila i onda su tu tamburice svirale. I tu stoli bili postavljeni. Tu smo mi seli, sedili i pili i tancali do večere. To je kad smo išli na Sljeme k Svetom Jakobu. A v Krapinu na Trški Vrh smo isto išli. Isto tak ob jeni vuri ili od pol noći. I gore se tancale. To smo išli prvi dan v subotu i celu noć smo tancali, hajkali. A spali nismo. V birtije smo tancali celu noć. Ni se niš dremalo. A na Bistricu smo išli dva dana.«

Ples na svadbi

Jedan od važnijih momenata na svadbi je plesanje tzv. zorje. Ujutro, naime, kad je počelo svitati, izašli bi svatovi na dvorište, zapalili bi malu vatru, krijes, i tu bi plesali i pjevali. Ponekad bi otišli i na neko povišeno mjesto i načinili veću vatru od kukuruzovine i slame, koja bi se izdaleka vidjela. Češće se zorja obavljala u kućnom dvorištu. Svi se umivaju i brišu ručnikom te daju novčani doprinos mladom domaćinstvu. Uhvate se u kolo i pjevaju

Zorja je, zorja, bijeli je dan
Pomozi mi, oče, zorju snovati,
Zorja je, zorja, bijeli je dan,
Nek'ti pomože koga si ljubil.
Boga sam ljubil, Bog mi pomogel,
Zorja je, zorja, bijeli je dan.

Zatim dalje:

Pomozi mi, majka, zorju snovati,
Pomozi mi, brate, zorju snovati,
Pomozi mi, sestra, zorju snovati.

Negdje oko vatre, ubirući novac, plešu *igram kolo u dvadeset i dva*. Prvo pleše mladenka i bira koga hoće. Zatim se i ostali mijenjaju. Muškarci plaćaju stavljajući novac na tanjur, a ženske ne. U nekim selima budu i dva tanjura. U jedan se ubire novac za mladence, a u drugi za svirače. Tanjur nosi onaj tko bira, a prva mladenka. U nekim mjestima mladenka mora i preskočiti vatru. Oko vrata ima ručnik i njime privuče odabranog partnera u kolo. Tako i on dalje bira novu plesačicu. Negdje svák ili koji drugi svat posebno stoji u kolu i drži tanjur na koji se skupljaju prilozii.

Druga važnija zgoda na svadbi je dolazak »mačkara« i njihov ples. Susjedi i prijatelji koji iz bilo kakvih razloga ne mogu doći na svadbu, a htjeli bi je vidjeti, maskiraju se, i to obično muški u ženske a ženske u muškarce. Na svadbu dođu »s pasošem«. Na »pasošu«, a to je običan papir, piše da je ta i ta maškara došla otuda i tuda, recimo iz Amerike ili s Marsa. Maškare se prijave kod »hižnog starešine«, komandanta svadbe« i, pokazujući pasoš, zamole za nekoliko plesova. Obično obećaju da će jedan ili dva plesa platiti, a za ostale mole da im glazba badava odsvira. Međutim, obično plate sve. Obično dolaze grupe maškara jedne za drugima, pa se desi da se vani pred kućom i potuku.

Maškare unose u svadbu određeno raspoloženje, pa na taj način svadba postaje svojina ne samo uskog kruga svatovskih uzvanika, već gotovo cijelog sela. Maškare, bilo muške, bilo ženske, predstavljaju uvijek dobro organiziranu i unaprijed dogovorenu grupu. Pri njihovu nastupu ponegdje se odražava određena ceremonija, pa prvi, koji nosi list, udara batinom po vratima, a starešina mu iznutra odgovara:

- Možeš!
- Dobar večer, gospon hižni starešina, kuće domaćina, radi bi preplesali jedna nofta zabadaf, druge dvije tri bumo platili. Možemo?
- Možete.

Zatim se list, ili pasoš, pročita na glas, a maškarama koje su prije toga bile u dvorani kaže se:

- Molim vas, sad se vi odstranite, sad dojdeju pak ovi s druge države.

Koji su volili popiti, skinuli bi maske, no oni »ki su bili fini, nisu se dali ni pokazati. Su otplesali dva-tri plesa i adija«.

Zbog povremenih svađa, pa i tučnjava, u nekim se selima ponekad znalo događati da se mudar starješina bojao maškara, i stoga ih nije puštao u kuću. Pred nekima od maškara išao je namazan »sajami« i vezan lancima vođa, zvan deda. On je imao batinu i svima se grozio. Pogotovo su djeca bježala od deda. Maškare bi obično dolazile u parnom broju, tako da bi svako imao partnera za ples. Maškare su najviše voljele plesati polku i drmeš. »Kad se drmeš zatancal, to maškari, onda se tresla kuća cela. To je bilo najživlje«. Međutim, maškare su bile ponekad i pravi napasnici za svadbu. Zbog čega je to bivalo, čut ćemo iz usta jednoga od članova takvih opasnih grupa: »Dogovorimo se ko će biti glavni. Ako nas napadnu, pazi — Imaš ti revolver kakvi? — Imam. E, sad moramo znati naoružanje. Je l' ovi naoružan s nožem, s revolverom. Ne moraš niš imati ali moraš biti naoružan z srcem, al' dobro z rukom udrut. E onda bi jedni drugima prkosili. Ja dojdem — Sviraj samo za Donju Bistru. Šta? Nema tu majci više. To je tutnjava, ratovi. I smrću završavali. Oborovo i Gornja Bistra. To su bile dve države. I na raskršću tzv. Pustoselini tamo smo bez ikakvog pitanja, bez svađe, udri.« Rijetki su bili domaćini koji bi se usudili zabraniti maškarama da dođu na svadbu.

Dešavalo se u nekim selima da bi i mještani koji nisu bili svatovski uzvanici, a niti maškare, također mogli ući u prostoriju gdje se plesalo, platili i zaplesali koji ples; čak i djevojke. To bi ponekad činili vičući sviračima:

- Igraj ili trešče nosi.

I u Zagorju znaju za svatovsko zagledavanje mladenke da se vidi nije li možda šepava.⁵⁷ Taj se obred izvodio na različite načine. Gdjekada, za vrijeme plesa što su ga izvodili mladoženja i nevjesta, donesu lišća,

⁵⁷ Taj običaj poznaju još u Istri, Dalmaciji, Bilo-gori, Slavoniji, Lici, Pounju i Baniji. Podaci se mogu naći u mojim radovima o plesovima Like, Istre i Bilo-gore te u rukopisnim zbirkama INU.

Sl. 7. Ples »Suhi most«, Oborovo.

Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 5992.

granja i raznog smeća te im podastru pod noge. Negdje to čak zapale. Nakon plesa mladenka mora brzo pomesti prostoriju. Drugi put joj ukradu cipelu, tako da ne može dobro plesati. Poslije djeveri, kumovi ili mladoženja otkupljuju tu cipelu. U nekim selima taj se obred obavlja odmah nakon skidanja vijenca. Pri tom prave i posebne šale, npr. potkivaju joj cipele kao konju da ne bi šepala pri plesu. Onda nastaje diskusija.

Jedni kažu:

— E nije šepava, dobra je.

Drugi:

— Šepava je, ide za Rabasa (misli se na nekadašnjeg tvorničara suhomesnate robe iz Seseva Rabusa, o. I. I.)

U nekim je selima pri tome poseban ceremonijal. Jedan od uzvanika dođe nasred sobe, plati svirače i kaže:

— Ja bi želel da ide gospa mlada z menom malo plesat da ja vidim je l' ona šepava.

Ako se mladenka nečka, ostali je nutkaju:

— Hodi, hodi, bu ti rekel šepava da si.

U nekim selima bi mladenka pobjegla iz kuće, dokazujući tako da nije šepava jer može trčati. Pošto bi je uhvatili, ipak bi morala još jed-

nom zaplesati dokazujući da je zdrava. Obično se to dešavalo u sobi, ali u jednom smo slučaju zabilježili kako je plesala s djeverom oko staje.

U nekim se selima zasebno, a u nekima zajedno s plesom koji treba pokazati da mladenka nije šepava pleše i poseban ples »za kinč«. Naime, u času kada nevjesti skidaju vijenac, kada ona više nije mladenka, već snaha, kada skida oznake mladenke, tj. vijenac i kinč, mladoženja i mladenka plešu sami u tu čast. Djever stane nasred sobe i naredi glazbi da svira za kinč. U jednom se selu izuzetno plesalo i »za šlajera«, i to kad a dolaze po djevojku u roditeljsku kuću. Tada svi plešu i pjevaju:

— Daj mi, majko, šlajera,
šlajer moj, šlajer moj, šlajer mi se bijeli,
Dragi moj, dragi moj, sad si zaručeni.

U Zagorju nije, kao u nekim drugim našim krajevima, običaj da mladenka obavezno kod nekoga zdenca ili oko neke vode pleše poseban ples. Jedini trag toga zabilježili smo jednom prilikom kad su mladenku pripremali za ples zdravlja, tj. da vide nije li šepava. Tada je jedna starica rekla:

— Ide, sad ide, vodu mora tancat, bumo videli
je l' šepava ili ne.

Na svadbi se obično otpleše i »jedan drmeš za kuharice«. One bi ušle u u prostoriju i plesale svoj poseban ples.

Nismo naišli za hvatanje u kolo i dolaženje za svatovski stol tako da bi se pjevala pjesma nekog kola, kao što je to slučaj u nekim drugim krajevima. Pa ipak, dolaženje za stol pratila bi svirka orkestra, koji bi svirao neki marš ili putnu, što je negdje te isto. Svatovski bi se uzvanici znali pri tom uhvatiti za ruke, čineći svojevrsno kolo.

Ples kod krijesa

Već smo na svadbama, prilikom plesanja tzv. zorje i zagledavanja nije li mladenka šepava, naišli na paljenje slame i manjih vatri i plesanje oko njih. Na Uskrs, Jurjevo i Ivanje pale se veliki krijesovi, no plesanje oko njih i za vrijeme njih negdje se sačuvalo samo u tragovima. Stara krijesna kola, nesumnjivo su postojala i u Hrvatskom zagorju, jer su zabilježene pjesme koje su se nekada pjevale pri plesu. No ima i nekih drugih tragova koji potvrđuju postojanje plesanja oko krijesova i kod njih.

Naročito su jasni podaci za Jurjevo. Tada su mlađi ljudi odlazili na vrhove obližnjih brežuljaka, obično na neki određeni brijeg, zapalili velike vatre od kukuruzovine, suhих stabljika vinove loze, borovnice, šiblja i granja drveća, škropili oganj vinom, pili, pjevali i plesali ili samo poskakivali, vrtjeli su u paru ili manjim kolima. Osim na brežuljcima krijesovi su se palili i na cestama, naročito na raskršćima. Pjevanje, plesanje i juškanje smatrali su korisnim za bolji rast i urod pšenice. Tu bi došla i glazba i svirala. I svećenik bi došao i blagoslovio krijes. Vrlo bi se malo plesalo. »Su si trgli koji drmeš.« U nekim selima su uskrsni krijesovi bili veći i zabava oko njih veselija. Najmanje važni bili su ivanjski krijesovi.

Poklade

Veselo pokladno ili, kako Zagorci kažu, fašensko doba obilovalo je, a i danas relativno obiluje, zabavama i plesovima.

Od dijela starih rituala svakako je najznačajnije plesanje za bolji urod repe, tzv. *repa* ili, u originalu, »tancati rjepu«. Grupe maškara, obi-

JA POSIJEM REPU

Bistranjsko Oborovo 1x/1971, B.

$\text{♩} = 109$

1. i 2. viol.

Brže $\text{♩} = 148$

$\text{♩} = 100$

(viol.)

JA PO-SI-JEM RE — — PU, RE — — PU, ŽE-NA VE-LI: MAK.

(zbor)

HEJ, HAJ, ŽE NO MOJA, NEK SE VRŠI VOLJA TVOJA. HEJ, HAJ, TI-KI TAK, NEKA BUDE ZREPE MAK,

HEJ, HAJ, ŽE NO MOJA, NEK SE VRŠI VOLJA TVOJA, HEJ, HAJ, TI-KI TAK, NEKA BUDE ZREPE MAK.

lazeći od kuće do kuće, plešu za bolji urod repe praveći često najobičnije poskoke. U rukama imaju štapove kojima plešući, ili bez plesa čine krugove po podu, po mogućnosti što veće, i viču:

— Ovak vam debela repa rasla, i tak i ovak.

Za uzvrat dobivaju darove: najčešće jaja i slaninu. Nekad su išli »tancati repu« odrasli momci, a danas pretežito »već malo veća dečurlija«. Kod plesanja *repe* bude i vikanih stihova, najčešće dvosmislenih:

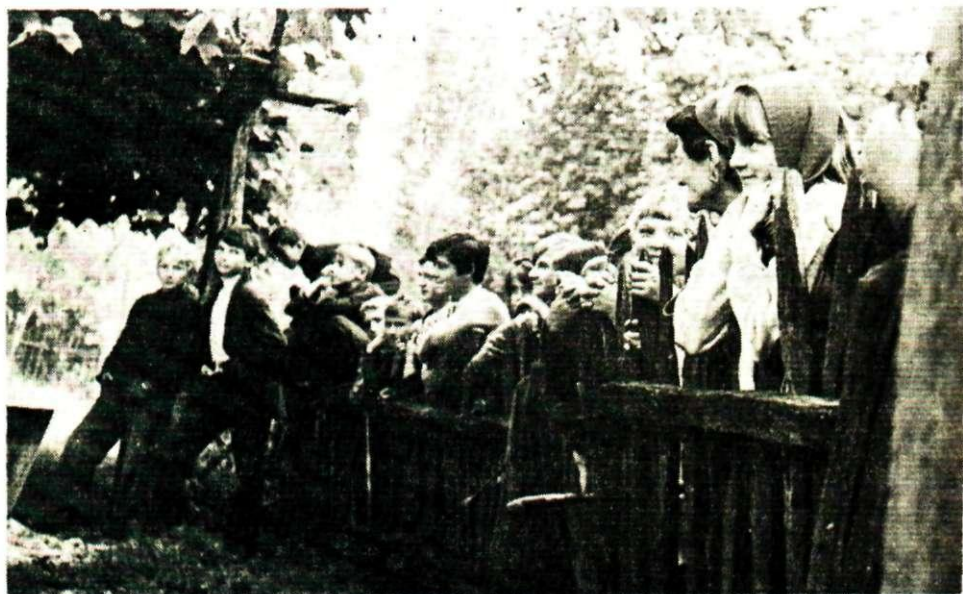
Debela repa, dugi klin,
Zdigni rit, pritisni klin,
Pritisni rit, zdigni klin.

U nekim selima i djevojčice maskirane kao dječaci plešu za repu. One se najprije uhvate u kolo i skaču u zrak bez ikakve glazbene pratnje. Zatim uzmu štapove koje su ostavili po strani i njima udaraju o pod da bi repa bila deblja.

Prema pričanju starijih, prije pedesetak godina znali su se oženjeni muškarci i žene maskirati, maskirani hvatati u kolo, poskakivati i vikati:

— Repa, repa repa!

I oni su štapovima pravili krug po podu i crtali kako velika neka bude repa. U nekim selima idu s glazbom i najavljuju kuće gospodarima da su došli plesati zato da iduće godine bude deblja repa. I još mu kažu da su došli po lanjski dug, tražeći darove.

Sl. 8. Publika promatra ples, Oborovo.

Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 5993.

Maškare su dosta često znale izvoditi i ples »Ja posijem repu, žena veli mak«, čarajući za bolji urod repe. U jednom selu zabilježio sam da plešu ne samo za repu već i »da kvočka sedi«. Na pokladni ples za lan i konoplju, toliko raširen u nekim susjednim krajevima, nisam naišao ni u tragovima iako sam redovno za nj pitao.

Praznovjerja vezana uz ples

Osim već spomenutog plesanja za bolji urod repe i da bi kvočke bolje sjedile na jajima, dosta se rijetko spominju i vilinska kola. Neki, doduše, tvrde da su čak vidjeli kako vile kolo igraju, dok su drugi samo o tome slušali od svojih starijih. Inače drugih praznovjerica i dogovština vezanih uz vile ima dosta.

Vile obično plešu uz neku vodu, uz rub šume ili »na kakvom zgodnom. mestu«. Vile kolo igraju i u zraku, a u zraku i pjevaju. Tumačenje da kovitlac prašine predstavlja vrzino kolo, koje se može čuti osobito u Dalmaciji, ovdje je nepoznato. »To se vrage ženiju.«

Ples uz ostale običaje

Malo je toga preostalo da se kaže o plesu uz običaje. Stare žetvene pjesme daju naslutiti da se završetak posla možda mogao slaviti i pjevanjem u kolu. Evo stihova koji to pokazuju:

Dole nam, dole, sunčeko,
po tom malom koleku.

U jesen, kada tikve sazore, dječaci bi izdubili sredinu, izrezali oči, nos na kori, unutra stavili svijeću i išli plašiti djecu, stavljajući takve maske na dječje prozore. No zabilježili smo i jedan slučaj da se grupa takvih dječaka, oboružana maskama od buča, sastala na jednoj gmajni, zaogrнула bijelim plahtama i plesala kolo.

Pjesme uz ples

Apstrahirajući stara šetana kola, npr. jurjevska, koja su se očito izvodila isključivo uz pratnju pjesme, mnogi su plesovi praćeni svirkom imali i pjesmu kao sastavni dio.

Evo primjera:

Igram kolo u dvadeset i dva,
U tom kolu mlada djeva pleše
(mlada snaša pleše)
(lepa Anka svira)
A ta Anka crne oči ima,
Da me oče pogledati š njima.

A ta djeva medna usta ima,
Da me oče poljubiti š njima.
Ljubi, djevo, koga ti je volja,
Samo nemoj crnoga Cigana,
Koji puši lulu iz duhana.
Pobiraj se, pokušaj se.

Išla baba na gosti,
Sobom muža ne pusti,
»Ti muž, doma buš,
Guske, race pasel buš.«

Išla baba na gosti,
Sobom muža ne pusti,
»Doma budi, stari hrt,
Dok ne dojde po te smrt.«

Sejal mužek repu, baba veli mak.
»Haj, haj, žena moja, neka bude vola
tvoja,
Ha, haj, trikum trak, neka bude z re-
pe mak.« ili (tik i tak):
Kupil mužek bundu, baba veli frak.
Haj

Staro sito i korito, zakaj to, zakaj to,
Stari dedek jebegledek,

Stara baba i paraba,

Šta se danas pleše?

Današnje plesne zabave u pojedinim selima u mnogo čemu liče na predratne priredbe što su ih različite organizacije, npr. vatrogasci, obrtnici itd., priređivale u manjim gradićima poput Marije Bistrice, Donje Stubice i drugima. Određeni odbor momaka pobrinuo bi se za najavu zabave, uređene dvorane, nabavu svirača, a financijska sredstva nabavljala bi dobrovoljnim prilozima, tombolom, licitacijom i na druge načine.

Iako i moderni plesovi prodiru na selo, ipak se uz njih znadu zaplesati i stari, a najviše se izvode valcer, polka, mazurka i tango. Polka je ipak najpopularnija i bez nje se ne može ni zamisliti neka plesna zabava. Polke obično traju veoma dugo i svirači ih sviraju sve dok plesači mogu izdržati.

Suvremeni plesovi na selo prodiru uz stanovito zaostajanje, pa se određeni ples javlja kad je u gradu već na izmaku. Osim toga, na selu se on dulje i zadržava. Tako se u zagorskim selima još plešu samba, rašpa, rokenrol i tvist, dakako u obliku koji s gradskim uzorima ima samo još malu ili nema nikakvu vezu.

Domaće nazivlje za plesanje

Plesati se najviše još uvijek kaže *tancati*, plesači su *tancari*, *tanceri*, *tancaši* ili *tancuši*. Djevojke i ženske uopće su *tancerice*, ali ih zovu i *plesačice*, dok muškom nikada ne kažu *plesač*.

Plesači koji su naročito voljeli i znali plesati drmeš su *drmešari* ili *drmešani*. Ići plesati reklo se *iti tancati*.

Transformacije

Stariji ljudi s prezirom gledaju na plesne novotarije mladih. »Samo se smekavaju i nadrkavaju.« Mladi, međutim, ne odnose se s negodovanjem prema starim tradicijama. Oni, štoviše, plešu povremeno stare plesove, poglavito drmeš. Međutim, u tom je plesu došlo do stilskih promjena. Nema više drmanja, nekada glavne karakteristike drmeša, nego se parovi ili četvorke veoma virtuožno vrte na jednu ili na drugu stranu, udarajući pri tom, naročito na prijelazu, jako nogama o pod. To udaranje nadomjestak je nekadašnjem drmanju.

U nekim selima još se u prijeratnoj Jugoslaviji, naročito zbog smotri Seljačke sloge, obnavljalo ono što je već bilo gotovo izvan upotrebe, pa su se čak i izmišljali pojedini plesovi i kola, samo da bi se moglo nastupiti na priredbi.

Učitelji su bili oni koji su stvarali nov, za scensku primjenu pogodan folklor. Ta nova narodna umjetnost bila je to dalje od izvornog stila i sadržaja što je učitelj slabije proniknuo u tradicionalnu umjetnost. Naročito su velika zastranjivanja nastajala tamo gdje su učitelji dolazili iz drugih krajeva, prenoseći iz njih svoja iskustva i sklonosti.

Sudjelujući na smotrama i videći druga društva, ogranci su često kopirali ponešto iz njihova programa, prilagodili ih s manje ili više uspjeha svom ukusu, tehnic i potrebama. To je naročito vidljivo kod plesova *milica* i *dva koraka sim*.

U najnovije vrijeme televizija također ima velik utjecaj. »Ovo kaj na televiziji vidi, to komrinje (ružno i nepristojno, o. I. I.), to tancaju« — komentiraju ogorčeni starci.

Djeca u školi također uče plesove raznih krajeva, naročito iz Posavine, Slavonije i Podravine, pa ih izvode na školskim priredbama. Kasnije, kad odrastu, drugarice istog godišta ili iz iste školske folklorne skupine u posebnom raspoloženju zaplešu to i na seoskim zabavama.

Kao što su transformacije u plesu jasno zamjetljive još od predratnog doba, slično je i s glazbom, jer su svirači dolazili u različite kontakte naročito na većim proštenjima, kao u Mariji Bistrici. Oni pak sastavi, a i takvih je bilo, koji su svirali i u Zagrebu, nastojali su shvatiti i naučiti »nove komade«, koje su oni onda prenosili u svoja sela. Sa svirkom prenosili bi i plesove. Najbolji primjer za to upravo je *enzerica*, koju su u Mariji Bistrici Selničani naučili od svirača cigana iz Mađarske.

Kako se takva svirka mogla naučiti u Zagrebu, neka kaže jedan primaš: »U Vinogradskoj cesti je jedan biu od vojne glazbe narednik. On nas je čul na Ribnjaku. Onda on veli, kaže: „Dojdite u nedelju malo tam k meni i donesite si violine.“ Onda nas je pratil z svoju violinu. Onda on je nas spracticiral, kaj smo mi iber ovih muzikanata bili svirači prvi.«

Prvotno uz gramofon, a danas uz pop-sastave ulaze na seoske zabave novi plesovi, ali i stari se prilagođavaju novoj svirci, kao i novi svirači starim plesovima. Kako sadašnji svirači u svojim sastavima često imaju i pojedine instrumente iz nekadašnjih sastava (tambura, violina, harmonika itd.), tako mijenjaju i sam stil sviranja, kao što se mijenja i stil plesanja starih i novijih plesova. Nastaje nešto sasvim drugo, nešto što bi

zavređivalo podrobniju analizu, jer ne nastaje slučajno, već prema određenim pravilima.

O transformacijama u plesnim običajima i u plesovima uz običaje bilo je već ranije nešto rečeno. Scenska primjena folklora pridonijela je da se iz običaja izdvajaju pojedini dijelovi, da se prilagođuju mogućnostima izvedbe. Pri tom nastaju i transformacije u nošnji, u ukrasima i materijalu. Domaće platno se, npr., nadomješta kupovnim, vezani ornamenti također kombinacijom kupovnih traka. Nakit, npr. koralji, imitiraju se plastikom, pa čak i bojenom tjesteninom. Novi materijal daje drugu kvalitetu i arhitekturi nošnje i izgledu plesne figure, a novi ukrasi nove zvukove i šumove.

* * *

Gupčev kraj ima bogate plesne tradicije, kao uostalom Hrvatsko zagorje uopće. Na žalost, pisanih spomenika o narodnim plesovima nismo našli. Dvije knjige spominju i plesove, ali se ne odnose na Gupčev kraj. Vinko Žganec⁵⁸ u knjizi o narodnim popijevkama daje uz melograme i ko reografske opise 24 plesa. Od plesova koje i mi navodimo V. Žganec objavljuje drmeš, žena išla na gosti, polku i staro sito. Naročito su vrijedni njegovi zapisi starih šetanih kola, ukupno njih sedam. Tu su zatim tri jurjevska i dva ivanjska kriješna kola, pa dva kola s mimičkim pokretima, jedno šaljivo kolo, sitno drmajučće kolo šroteš, daleki izdanak srednjoevropskih Schottischa. Knjiga Vatroslava Krčelića⁵⁹ donosi ples pod nazivom zagorski tanec, no iz opisa se ne može zaključiti radi li se o autentičnom plesu ili o kakvoj stilizaciji.

Na kraju nešto o citatima kazivanja. Svi su navedeni citati doslovno prenijeti s magnetofonske trake, a predstavljaju mješavinu domaćeg govora i štokavskog narječja jer su kazivači ostali impresionirani magnetofonom i samim ispitivanjem. Istraživač je inače uvijek tražio od kazivača da govore svojim domaćim dijalektom.

OPIS POJEDINIH PLESOVA

a) Drmeš

Drmeš je svakako najvažniji i najrasprostraniji ples ne samo u Gupčevu kraju već i svagdje gdje se javlja. Zapisao sam ga u svakom mjestu gdje sam istraživao, negdje cjelovito a ponegdje fragmentarno. O drmešu su pojedini kazivači pripovijedali čitave monologe, opisujući čas tehničku, čas stilsku, čas ritmičku ili društvenu značajku ovoga popularnog plesa. Evo nekih fragmenata iz njihova kazivanja: »To je meni bile preteške da se tresem. To su tancali tak kaj se cele tiele stresle. Glava je bolila od drmeša...«. »To baš nije bilo lako tancati, ne. To je drmeš

⁵⁸ Vinko Žganec, *Narodne popijevke Hrvatskog zagorja*, JAZU, Zagreb 1950.

⁵⁹ Vatroslav Krčelić, *Hrvatski plesovi*, Zagreb 1944, str. 12.

Sl. 9. Drmeš, Oborovo.

Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 5995.

Sl. 10. Drmeš, Oborovo.

Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 6001.

vražji tanec. Ti se prsnica odskakuje v zrak. To je čudne za gledati' da počneju to tancati.« ... »Je kad se kolo zavinta, onda se i prozori tresaju.« ... »Prije se — zdravo, dobar dan, pa vudri, pa udri u drmeš. Pa bil je se mokar, zašvican, kak je tancal.« ... »Najpre ispod pazuha, po četiri, četiri v križ. A onda mi ruke raširimo, onda se vrtimo u četiri. Mi smo se znali okrenuti sve se zemlja drmala. I samo noga jedna unutra. Na jednoj nogi plešem, jer ako bi na dve noge, mi padnemo svi četiri dole. A onda kad nam drugi dio zaigraju, onda mi počnemo ovak, malo podrhtamo. E onda glave stisnu skupa. Onda jedna strana, pa druga, da nam se zavrti. A ispod deset minuti drmeš nije bil. A muzikanti se hteli ovak malo našaliti, pa da vidite kak vi dugo plešete. A vi nećete odustati. To bi bila uvreda. To se nije odustajalo po cenu života, ne iz drmeša. A ženske su još gore neg muškarci bile. Zabije se jedan klin ovde, kad dođu prava dva, mislim četiri u sredinu. U stup, pa oko stupa. A kad nogama lupe stanu ko stup, prije neg se okreću na drugu stranu. I jednu nogu imaju u zraku, pravi drmešari. Drmešari, to su jaki ljudi, mislim, ovak veseljaki. I sad u redu, voli popit svaki, volim i ja, ali otancamo onak pošteno. Jer oni se nisu maknuli z onog mesta' di su počeli. A ne kao neki koji idu od zida do zida. Drmešar je ostal na onom svojem krugu. Tu je i otplesal taj svoj drmeš. Drma se drma! A mogli su i sami muškarci. Ako su oni hteli odigrati propisno drmeš, onda ženski nije bilo. To je trebalo lupiti s nogama, da je pod, da su ovak tanjuri išli na stolu kad su oni onaj prelaz lupili. I to se okreće ko raketa. Drmeš odigrat, to treba odigrat. Kad su če-

DRMEŠ

Bistranjsko Oborovo, 1x/1971, B.

$\text{♩} = 160$

A

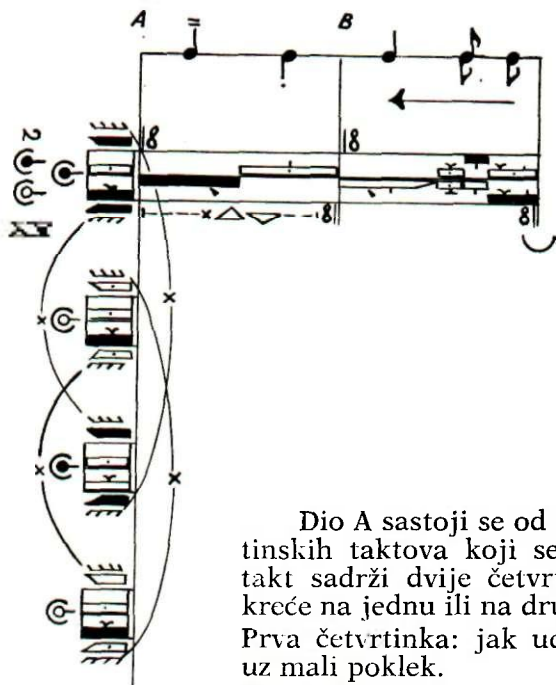
1. i. 2. viol.

B

1. 2.

tiri ženske došle u drmeš, znate, ona je lagana. Ali kad one počneju juškati, pa kad vas gurneju, vi onda morate letiti tam u ćošak, znate.»

U principu drmeš se u Gupčevu kraju pleše u četvorkama, rjeđe u parovima ili većim kolima. Od brojnih zapisa prikazat ćemo četiri varijante ovoga plesa. Prva je iz Jakovlja. Prvi se dio pleše na dva načina: ili samo s udarcima ili s drmanjem. U kolu koje se sastoji od dva muškarca i dvije ženske muškarci se drže za ruke iza pojasa ženskih, dok ženske imaju ruke nešto više. One se drže iza leđa ili vratova muškaraca. Radi lakše analizu prvi način označit ćemo s A, a drugi s B.

Dio A sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova koji se stalno ponavljaju, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke. Kolo se sasvim malo kreće na jednu ili na drugu stranu.

Prva četvrtinka: jak udarac desnom nogom o pod uz mali poklek.

Druga četvrtinka: prednjim dijelom stopala lijeve noge odignemo tijelo u zrak.

Dio B sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova koji se ponavljaju određeni broj puta. Svaki takt sadrži četvrtinku, iz koje slijede dvije osminke. Kolo se lagano kreće u smjeru hoda kazaljke na satu.

Četvrtinka: desnom nogom udarac polulijevo naprijed, a zatim se noga odigne na prednji dio stopala.

Prva osminka: objema nogama lagan udarac u mjestu, a zatim se noge odignu na prednji dio stopala, s time da težina tijela ostane na desnoj nozi.

Druga osminka: lijevom nogom lagan udarac u mjestu. Desna je noga uz nju ali se na njoj ne nalazi težina tijela.

Slijedi vrtnja na jednu ili na drugu stranu, što ćemo označiti slovima C i D.

Dio C sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri osminke:

Prva osminka: desnom nogom zakorači se lijevo, ispred lijeve, uz mali poklek.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge korak u mjestu.

Treća osminka: isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: isto što i na drugu osminku.

Prijelaz između vrtnje na jednu i na drugu stranu izvode plesači različito, svaki na svoj način. Jedni naprosto stranu, drugi izvedu udarac jednom ili objema nogama, treći poskoče itd.

Dio D sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri osminke.

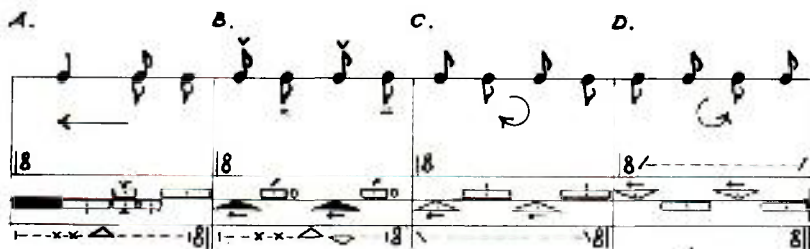
Prva osminka: Lijevom nogom desno, ispred desne, uz mali čučanj.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala desne noge korak u mjestu.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Nakon toga ples počinje iznova. Izvode se dijelovi A ili B, a zatim vrtnja na jednu ili na obje strane.

Druga je varijanta iz Kraljeva Vrha. Plesači se drže na isti način kao kod prethodne varijante. Radi lakše analize podijelit ćemo ples na dijelove A, B, C i D.

Dio A sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži četvrtinku i dvije osminke. Za vrijeme ove figure kolo se neznatno pomiče u smjeru hoda kazaljke na satu.

Četvrtinka: desnom nogom korak u mjestu uz mali čučanj, a zatim se tijelo odigne tako da noga stoji na prednjem dijelu stopala.

Osminka: petama obiju nogu udarimo o pod i odmah prenesemo težinu tijela na prednji dio stopala desne noge. Lijeva je uz desnu u zraku.

Osminka: lijevom nogom korak u mjestu.

Dio B sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži četiri osminke. Ples se izvodi gotovo u mjestu, tj. u laganom pomicanju u jednu ili u drugu stranu.

Prva osminka: Desnom nogom zakorači se ispred lijeve ulijevo, uz mali čučanj.

Druga osminka: udarac lijevom nogom u mjestu i prenošenje težine tijela na nju.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Dio C sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri osminke. Kolo se vrti u smjeru hoda kazaljke na satu.

Prva osminka: desnom nogom zakorači se ispred lijeve ulijevo.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge u mjestu.

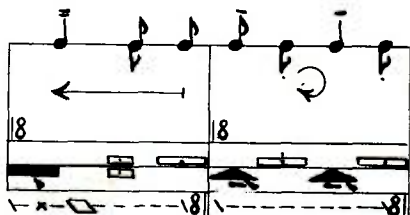
Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu četvrtinku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu četvrtinku.

Dio D sastoji se od niza dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži četiri osminke. Kolo se okreće u smjeru koji je obrnut od hoda kazaljke na satu.

Prva osminka: lijevom nogom ispred desne u desnu stranu.

Druga osminka: desnom nogom u mjestu. Težina tijela je na prednjem dijelu stopala.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Zatim ponovo idu redom dijelovi A, B, C itd., sve dok glazba ne prestane svirati.

Treća je varijanta iz Sv. Mateja. Ima dva osnovna dijela: A i B. Držanje je jednako kao i kod varijante iz Jakovlja.

Dio A sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četvrtinku i dvije osminke. Kolo se lagano kreće u smjeru hoda kazaljke na satu.

Četvrtinka: desnom nogom udarac u mjestu uz malen poklek te odbijanje u zrak.

Osminka: poskok objema nogama u mjestu.

Osminka: doskok lijevom nogom.

Dio B sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži četiri osminke. Kolo se dosta intenzivno vrti u smjeru hoda kazaljke na satu.

Prva osminka: desnom nogom ispred lijeve, udarac i poklek ulijevo.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge korak u mjestu.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Kada se ovaj drmeš izvodi u parovima, plesni korak je nešto drugačiji. Plesač drži plesačicu oko pasa, a ona mu stavlja ruke na ramena.

MM ♩ = 120 - 184

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije osminke i četvrtinku. Neprekidno se ponavljaju po dva takta. Parovi se kreću, odnosno okreću slobodno u svim smjerovima, ili plešu u mjestu.

I takt

Osminka: plesač poskoči lijevom, a plesačica desnom nogom.

Osminka: plesač poskoči desnom, a plesačica lijevom nogom.

Četvrtinka: plesač poskoči lijevom, a plesačica desnom nogom.

II takt

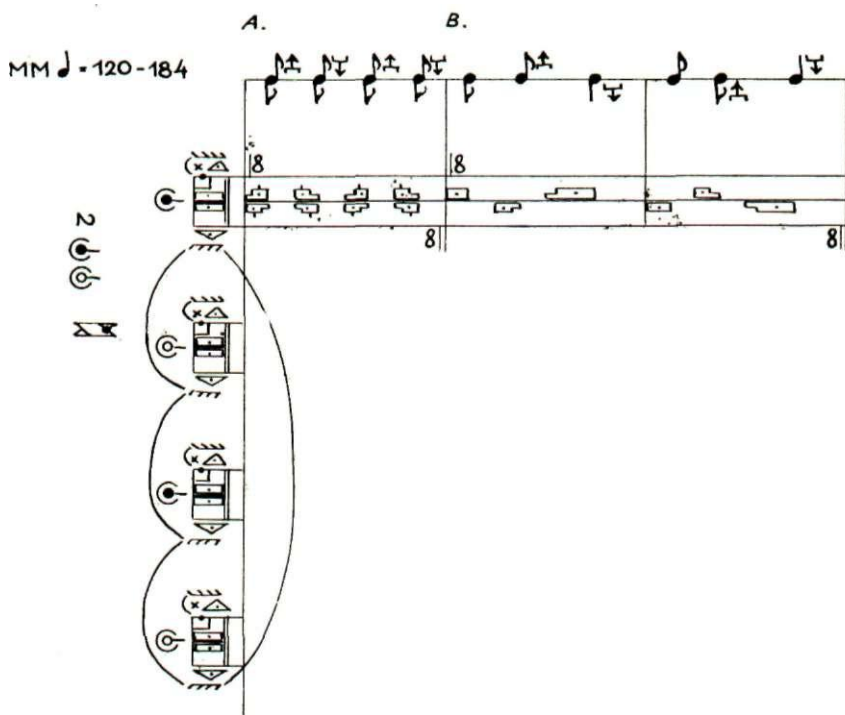
Osminka: plesač poskoči desnom, a plesačica lijevom nogom.

Osminka: plesač poskoči lijevom, a plesačica desnom nogom.

Četvrtinka: plesač poskoči desnom, a plesačica lijevom nogom.

Slijedi varijanta iz Oborova. Prvo se četvorke uhvate u križ za desne ruke, koje su u centru kola. Kod toga je muškarac nasuprot muškarcu a ženska nasuprot ženskoj. Slobodne ruke su o vlastitom pasu.

Prvi dio, koji se izvodi u mjestu, može se plesati na dva načina. U kinetogramu smo ih označili s A i B.

Način A sastoji se od neodređenoga broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri osminke.

Prva osminka: dočekamo se istodobno prednjim dijelovima obiju nogu. Pri tome je desna noga naprijed, a lijeva otraga. Odmah se njima ponovno odbijemo uvis i u zraku promijenimo njihov položaj. Lijevo dolazi naprijed a desna natrag.

Druga osminka: dočekamo se prednjim dijelovima stopala obiju nogu, tako da je lijeva noga naprijed, a desna otraga, i odmah se ponovno od-

bijemo uvis. U zraku smo promijenili položaj nogu, tako da je desna naprijed, a lijeva otraga.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrti ta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Način B sastoji se od neodređenog parnog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprestano ponavljaju po dva takta. Svaki takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

I takt

Osminka: lijevom nogom poskok u mjestu.

Osminka: desnom nogom poskok naprijed.

Četvrtinka: lijevom nogom poskok natrag.

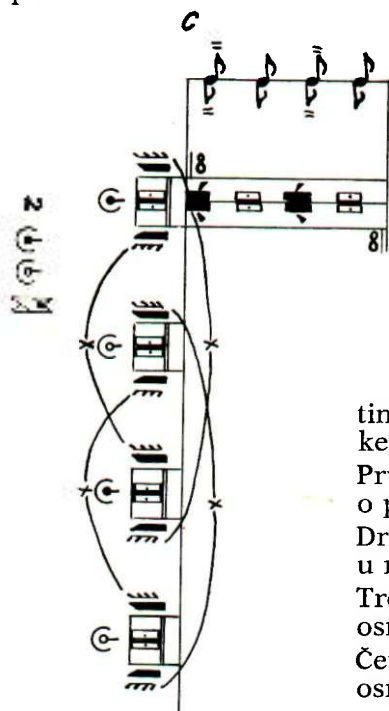
II takt

Osminka: desnom nogom poskok u mjestu.

Osminka: lijevom nogom poskok naprijed.

Četvrtinka: desnom nogom poskok natrag.

Slijedi prijelaz pri kojem se plesači lagano hvataju u kolo i to tako da se hvataju iza pasa susjednih plesača. Kod toga izvode slijedeće pokrete:

Ples se sastoji od manjeg broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri osminke.

Prva osminka: skok i udarac objema nogama o pod uz poklek.

Druga osminka: skok i doček objema nogama u mjestu.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Na kraju dolazi vrtnja koja se može izvoditi na dva načina. Nazovimo ih D i E. Držanje je jednako kao kod prijelaza.

Način D sastoji se od neodređenoga broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri osminke. Okretanje mora biti što intenzivnije.

Prva osminka: desnom nogom udarac ulijevo ispred lijeve, uz mali poklek.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge korak u mjestu.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se isto što i na drugu osminku.

Način E sastoji se od manjeg broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: oštar udarac i poklek desnom nogom u mjestu, odbijanje u zrak i maksimalan okret u smjeru hoda kazaljke na satu.

Druga četvrtinka: izvodi se isto što i na prvu četvrtinku.

Zatim ponovno dolazi prijelaz, pa plesanje u mjestu i okretanje, prema nahođenju pojedine grupe plesača.

b) *Enzerica*

Enzerica ili ajnzerica pleše se pretežno u okolici Marije Bistrice, odakle se i riširila u okolna sela. U Bisticu su je uveli svirači, cigani, koji su svirali u jednoj gostionici i tamo je i otplesali. Plesačima se taj ples

neobično svidio, rado su ga plesali, pa su prisili i svoje domaće svirače da se nauče enzericu kako bi je mogli plesati i na svojim seoskim plesnim zabavama.

To je parovni ples, a partneri se drže za lopatice. Pri tome su ruke žena obično ispod ruku njihovih partnera, ali ima i izuzetaka. Parovi su slobodno raspoređeni po plesnom prostoru, a ponekad se drže i kao kod građanskih parovnih plesova. Na određeni momenat u plesu oštro udare nogama o pod.

Radi lakše analize podijelit ćemo ples na dijelove A, B, C, D, E, F, G, H, I i J.

A. B.

MM♩ - 168

M
2
4

9

B.

2

9

C.

9

Dio A sastoji se od dvanaest dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku. Po dva se takta neprekidno ponavljaju. Partneri poskakuju u mjestu i okreću se intenzivno u smjeru hoda kazaljke na satu.

I takt

Osminka: plesač poskoči lijevom i plesačica desnom nogom.

Osminka: plesač poskoči desnom a plesačica lijevom nogom.

Četvrtinka: plesač poskoči lijevom a plesačica desnom nogom.

II takt

Osminka: plesač poskoči desnom a plesačica lijevom nogom.

Osminka: plesač poskoči lijevom a plesačica desnom nogom.

Četvrtinka: plesač poskoči desnom i plesačica lijevom nogom.

Treći, peti, sedmi, deveti i jedanaesti takt jednaki su prvom taktu.

Četvrti, šesti, osmi, deseti i dvanaesti takt jednaki su drugom taktu.

Dio B sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta, pri čemu se dva i dva ponavljaju, tj. prvi i treći su isti i sadrže po dvije četvrtinke, a drugi i četvrti po jednu četvrtinku i četvrtinsku pauzu.

I takt

Četvrtinka: objema nogama poskok i udarac o pod.

Četvrtinka: isto što i na prvu četvrtinku.

II takt

Četvrtinka: objema nogama poskok i udarac o pod.

Četvrtinska pauza: tijelo ostaje u položaju u kojem se našlo pri kraju prve četvrtinke.

Treći takt jednak je prvom taktu, a četvrti drugom.

Dio C jednak je dijelu A.

Dio D jednak je dijelu B.

Dio E sastoji se od dvanaest dvočetvrtinskih taktova, od kojih se po dva neprekidno ponavljaju. Svaki takt sadrži po dvije osminke i jednu četvrtinku. Partneri plešu polku bez poskakivanja krećući se i okrećući potpuno po volji u svim smjerovima.

I takt

Osminka: plesač korak lijevom nogom a plesačica desnom.

Osminka: plesač korak desnom nogom a plesačica lijevom.

Četvrtinka: plesač korak lijevom nogom a plesačica desnom.

II takt

Osminka: plesač korak desnom nogom a plesačica lijevom.

Osminka: plesač korak lijevom nogom a plesačica desnom.

Četvrtinka: plesač korak desnom nogom a plesačica lijevom.

Treći, peti, sedmi, deveti i jedanaesti takt jednaki su prvom.

Četvrti, šesti, osmi, deseti i dvanaesti takt jednaki su drugom.

Dio F jednak je dijelu B.

F.

Handwritten musical score for section F, measures 1-4. It consists of four staves: two for vocal parts (soprano and alto) and two for piano accompaniment. The piano part includes a bass line and a treble line with chords. The vocal parts have lyrics written below them.

F.

Handwritten musical score for section F, measures 5-8. It consists of four staves: two for vocal parts (soprano and alto) and two for piano accompaniment. The piano part includes a bass line and a treble line with chords. The vocal parts have lyrics written below them.

G.

Handwritten musical score for section G, measures 1-8. It consists of four staves: two for vocal parts (soprano and alto) and two for piano accompaniment. The piano part includes a bass line and a treble line with chords. The vocal parts have lyrics written below them.

Dio G sastoji se od osam dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se po četiri takta dva puta ponove. Četvrti i osmi takt sadrže četvrtinku i četvrtinsku pauzu, a ostali po dvije osminke i jednu četvrtinku. Parovi se maksimalno intenzivno okreću u smjeru hoda kazaljke na satu.

I takt

Osminka: plesač korak lijevom a plesačica desnom nogom.

Osminka: plesač korak desnom a plesačica lijevom nogom.

Četvrtinka: plesač korak lijevom a plesačica desnom nogom.

II takt

Osminka: plesač korak desnom nogom, a plesačica lijevom.

Osminka: plesač korak lijevom nogom, a plesačica desnom.

Četvrtinka: plesač korak desnom nogom a plesačica lijevom.

III takt

Osminka: plesač korak lijevom nogom a plesačica desnom.

Osminka: plesač korak desnom nogom, a plesačica lijevom.

Četvrtinka: plesač se lijevom nogom odbije u zrak a plesačica desnom.

IV takt

Četvrtinka: skok i udarac objema nogama o pod.

Četvrtinska pauza: tijelo ostaje u poziciji u kojoj se našlo krajem prve četvrtinke.

V takt jednak je prvom taktu.

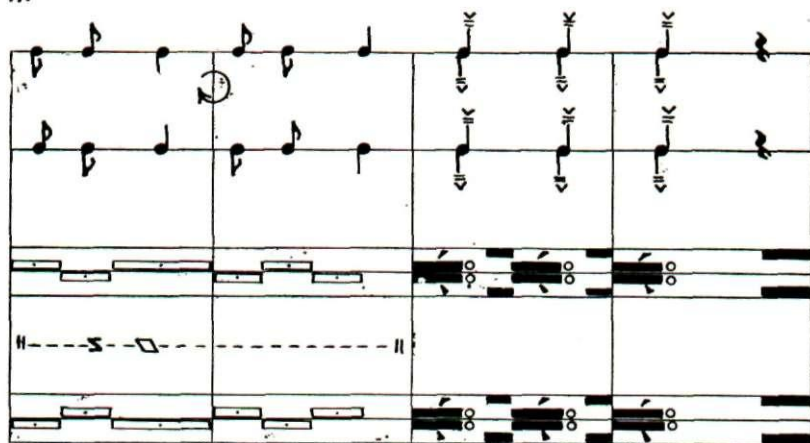
VI takt jednak je drugom taktu.

VII takt jednak je trećem taktu.

VIII takt jednak je četvrtom taktu.

Dio H sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta. Prva dva takta, koji sadrže po dvije osminke i jednu četvrtinku, parovi se intenzivno okreću u smjeru hoda kazaljke na satu.

H.

I takt

Osminka: plesač korak lijevom nogom a plesačica desnom.

Osminka: plesač korak desnom nogom a plesačica lijevom.

Četvrtinka: plesač korak lijevom nogom i plesačica desnom.

II takt

Osminka: plesač korak desnom nogom a plesačica lijevom.

Osminka: plesač korak lijevom nogom, a plesačica desnom.

Četvrtinka: plesač se desnom nogom odbije u zrak a plesačica lijevom.

III i IV takt jednaki su prvom i drugom taktu dijela B.

Dio I izvodi se jednako kao dio A, jedino što se parovi mogu okretati bilo na jednu, bilo na drugu stranu, i što se sastoji od četrnaest taktova.

1.

2.

AJNZERICA

A $\text{♩} = 152-160$ ($\text{♩} = 80$)

SELNICA, IX/1971, B.

Dio J jednak je dijelu B.

Time je jedna jedinica plesa završena, i on se ponavlja od A do J sve dok glazba svira.

c) *Metlika*

Metlika, tipičan predstavnik alpskog plesanja, izvodi se u Gupčevu kraju na poseban način. Glazba svira polku, a plesači je plešu. Jedan momak umjesto plesačice uzima metlu i pleše s njome. Parovi plešu u krugu, a plesač s metlom u sredini. U momentu kada srednji plesač udari metlom o pod, on je ostavi da leži na podu i ide hvatati slobodnu plesačicu. Naime, u momentu udarca svaki plesač mora promijeniti plesačicu. Onaj koji ostane bez plesačice (a to je rijetko onaj isti od maloprije) nastavlja plesati s metlom i nakon određenog vremena opet njome udari o pod. Onaj koji pleše s metlom mora platiti ceh, i to obično hiljadu dinara. Ovaj ples izaziva smijeh i dobro raspoloženje, a ne izvodi se uvijek uz polku, nego i za vrijeme drmeša, doduše nešto rjeđe.

d) *Repa*

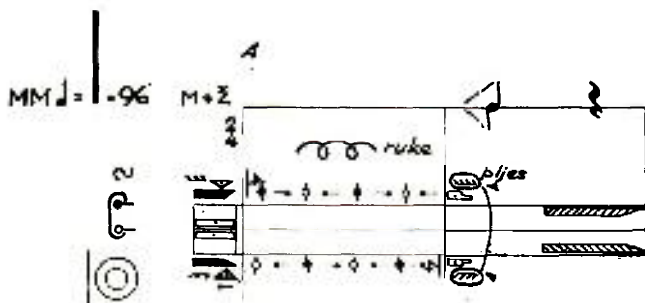
O plesu repa i o plesanju repe već je podosta toga bilo rečeno u uvodu radnje. Ovdje treba ponoviti samo to da se pri plesanju repe nije uvijek izvodio istoimeni ples, ali da se i to znalo dogoditi.

U nekim selima sačuvala se tek melodija ovog plesa i poneki stih, dok su ples zaboravili ili ga se jedva sjećaju. U drugim selima još se repa pleše, no samo u pokladno doba. Neki tvrde da su taj ples preuzeli od Moslavaca i da Moslavci taj ples izvode samo u parovima, dok ga Zagorci plešu i u četvorkama pa i u većim kolima. Ipak se i u Gupčevu kraju repa izvodila pretežno u parovima.

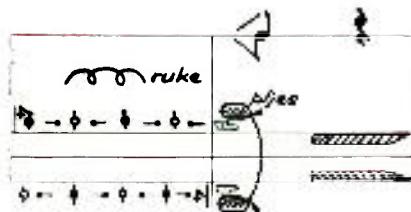
Od nekoliko zapisanih varijanti jedino je cjelovita ona iz Selnice, pa je stoga ovdje i donosim.

Ples počinje na taj način da se partneri postave jedan ispred drugoga pa pjevaju i plešu ili plešu samo uz pratnju orkestra.

Radi lakše analize podijelit ćemo ples na dijelove A, B, C i D.

B.

Dio A sastoji se od pet dvočetvrtinskih taktova, od kojih na prva četiri plesači stoje i mašu rukama imitirajući namatanje prediva, a peti se sastoji od četvrtinke i četvrtinske pauze.

Taktovi I — IV

Plesač i plesačica stoje jedno nasuprot drugome i gledaju se u oči. Obje ruke su im sprijeda u visini grudi. Pesnice su napola otvorene. Njima vrte jednom rukom iznad druge kao da nešto namataju.

V takt

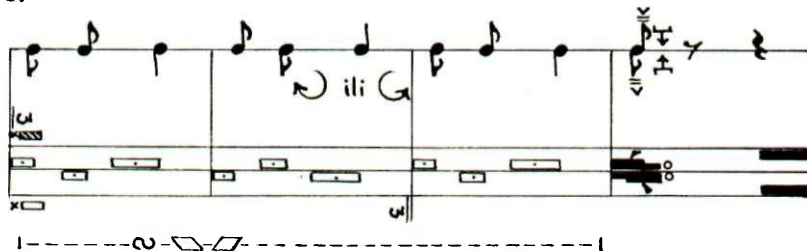
Četvrtinka: pljesnu naprijed ispruženim rukama.

Četvrtinska stanka: podignu ruke u zrak i rašire ih.

Dio B jednak je dijelu A.

Dio C sastoji se od osam dvočetvrtinskih taktova. Prvih sedam se sastoji od dviju osminki i jedne četvrtinke, a osmi od osminke, osminske i četvrtinske pauze. S rukama podignutim uvis plesači se individualno okreću oko svoje osi na jednu ili na drugu stranu.

C.

I takt

Osminka: poskok lijevom nogom.

Osminka: poskok desnom nogom.

Četvrtinka: poskok lijevom nogom.

II takt

Osminka: poskok desnom nogom.

Osminka: poskok lijevom nogom.

Četvrtinka: poskok desnom nogom.

III, V i VII takt jednaki su prvom taktu.

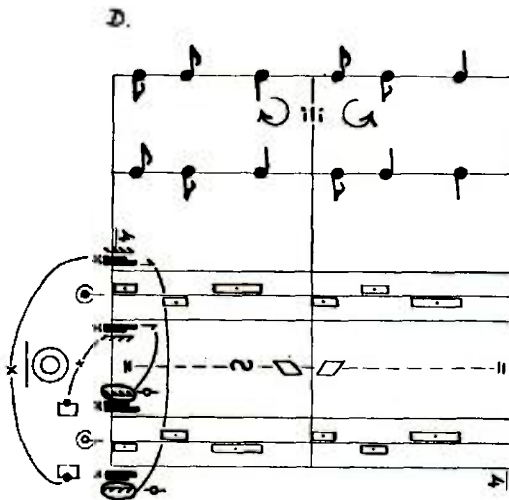
IV i VI takt jednaki su drugom taktu.

VIII takt

Osminka: oštar udarac objema nogama o pod. Pri tome je lijeva noga malo naprijed a desna natrag.

Osminska i četvrtinska pauza: tijelo ostaje u prethodnom položaju.

Dio D sastoji se od osam dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku. Po dva takta se ponavljaju. Partneri se uhvate u par, tako da plesač uhvati plesačicu objema rukama oko pasa, a ona mu stavi ruke na ramena. Plešući polku oni se okreću na jednu i na drugu stranu, prema slobodnoj volji.

I takt

Osminka: plesač poskoči lijevom a plesačica desnom nogom.

Osminka: plesač poskoči desnom a plesačica lijevom nogom.

Četvrtinka: plesač poskoči lijevom a plesačica desnom nogom.

II takt

Osminka: plesač poskoči desnom a plesačica lijevom nogom.

Osminka: plesač poskoči lijevom a plesačica desnom nogom.

Četvrtinka: plesač poskoči desnom a plesačica lijevom nogom.

Treći, peti i sedmi takt jednaki su prvom taktu.

Četvrti, šesti i osmi takt jednaki su drugom taktu.

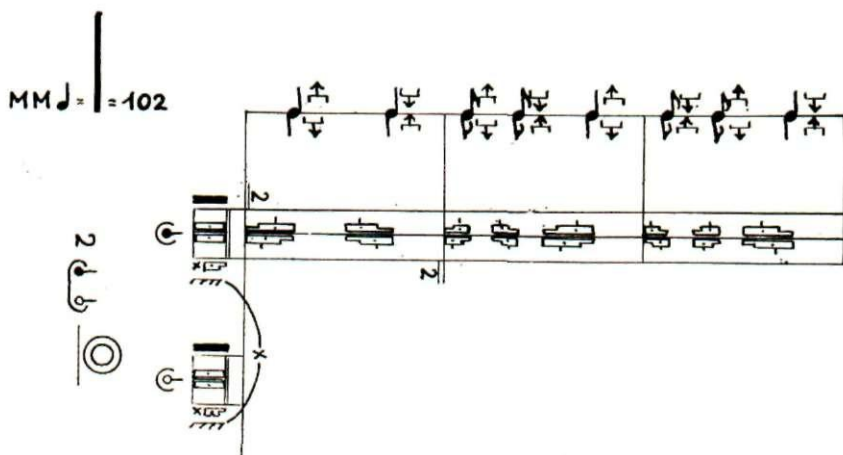
Zatim se kreće iznova i ples traje dok glazba svira. Tekst pjesama koje se povremeno pjevaju donio sam ranije.

e) *Staro sito*

Staro sito se u Zagorju plesalo u parovima i u četvorkama. Kao i kod repe, plesači bi djelomično plesali uz pjevanje ali i uz svirku glazbe. Od niza varijanti koje sam zapisao u Gupčevu kraju donosim onu iz Selnice. Parovi, odnosno četvorke, plešu gotovo u mjestu, neprestano skacuci istovremeno objema nogama i mijenjajući njihov položaj.

STARO SITO

SELNICA, IX/1971, B.

Ples se sastoji iz četiri dvočetvrtinska takta. Prva dva sadrže po dvije četvrtinke, a druga dva po dvije osminke i jednu četvrtinku. Ples liči više na posavski dućec ili bilogorski kozatuš nego na klasičnu formu starog sita, mada je i ona u Zagorju poznata.

I takt

Četvrtinka: pošto se prethodno skoči u zrak, dočeka se prednjim dijelovima stopala obiju nogu, tako da je desna noga naprijed, a lijeva otraga, i odmah se ponovo odbijemo uvis. U zraku se promijeni položaj nogu, tako da je lijeva naprijed, a desna otraga.

Četvrtinka: dočeka se prednjim dijelovima stopala obiju nogu, tako da je lijeva noga naprijed, a desna otraga i odmah se ponovno odbijemo

uvis. U zraku se promijeni položaj nogu, tako te je desna naprijed a lijeva otraga.

Drugi takt je jednak prvom taktu.

III takt

Osminka: prednjim dijelovima stopala odbije se uvis. Desna je noga naprijed, a lijeva otraga. U zraku se promijeni položaj nogu, tako da je lijeva naprijed, a desna otraga.

Osminka: dočeka se prednjim dijelovima stopala obiju nogu, tako da je lijeva noga naprijed, a desna otraga, i odmah se ponovo odbijemo uvis. U zraku se promijeni položaj nogu, tako te je desna naprijed, a lijeva otraga.

Četvrtinka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

IV takt

Osminka: dočeka se prednjim dijelovima stopala obiju nogu, tako te je lijeva naprijed, a desna otraga, i odmah se ponovno odbije uvis. U zraku se promijeni položaj nogu, tako te je desna naprijed, a lijeva otraga.

Osminka: dočeka se prednjim dijelovima stopala obiju nogu, tako te je desna noga naprijed, a lijeva otraga, i se odmah ponovo odbije uvis. U zraku se promijeni položaj nogu, tako te je lijeva naprijed, a desna otraga.

Četvrtinka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Ples traje dok glazba svira.

Sl. 11. Ples »Žena muža po strnišću pasla«, Oborovo.
Snimio B. Potočnik, 1971. prilikom snimanja TV-emisije. Fototeka INU, br. 6003.